

א. צדיק המופת

כל קול יש לו בת־קול וכל שם בן־שם. על חוזק הקול דנים לפי עצמת בת הקול המתפוצצת למרחקים ואף שם טוב של צדיק וחכם נערך ונאמד לפי ריבוי הנימין המתרעדות בלבבות בשעת הזכרתו. רבי עקיבא בן יוסף, או רבי עקיבא בקיצור, הוא שם־סגולה, יחיד ומיוחד לגובה, לעומק ולכובד. אי אתה מוצא משלו ומשקלו בקרב חכמי ישראל בכל הדורות. לא נחה דעתם של חכמי האגדה עד שיצאו ואמרו, שראוי היה שהתורה תינתן על ידו. ואמר רב יהודה אמר רב: "בשעה שעלה משה למרום מצאו להקדוש ברוך הוא שיושב וקושר כתרים לאותיות—היינו, קוצים ותגים בראשי האותיות כעין אלו שבספרי תורה — אמר לפניו: רבונו של עולם, מי מעבך על ידך (לתת את התורה בלי הקוצים והתגים?) אמר לו: אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ (תג ותג שבראשי האותיות) תלי־תלים של הלכות. אמר לפניו: רבונו של עולם, הראהו לי. אמר לו: חזור לאחור. הלך משה וישב בסוף שמונה שורות בישיבה של מעלה, ולא היה יודע מה הם אומרים: תשש כוחו... חזר ובא לפגי הקדוש ברוך הוא, אמר לפניו: רבונו של עולם, יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי יוֹ אמר לו: שתוק, כך עלה במחשבה לפניי" ("מנחות" כ"ט). לא מצאנו שהעמידה האגדה איזה ילוד־אשה במעלה אחת עם משה, קל וחומר במעלה גבוהה ממנו. את רבי עקיבא לבדו הרימה לעילא מכל דרגין ועשאתו כביכול בן יקר, בן יחיד לעמנו. משל היא עברה בפרשת רבי עקיבא גם את הגבול שגבלה לה חכמת הדמיון, עלתה למרום, שבתה שם שבי נשמה כוללת בת רזין דרזין, אם כל התולדה הישראלית מראשית ועד אחרית, כלילת הכוחות והסגולות של היהדות הנצחית, ונתנה אותה מתנה לאדם. לא זו אף זו. בניגוד לרוב האגדות המרחפות בעולם החזון ואינן טובעות את חותמן אלא חלקית בהוויות העולם הזה, טבעה אגדת רבי עקיבא את רישומיה העמוקים בחיי אומתנו ובלבבות כל בני עמנו. אין שם נלבב כשם רבי עקיבא. אין שם מחריד מיתרי הלבבות כמוהו, אין שם המופרש ומקודש כשלו. חכמים רבים בדורו ובדורות הקודמים מתו על קידוש השם. אולם רק עליו, האחד מעשרת הרוגי המלכות, דרש ריש לקיש "מהו שנאמר זה ספר תולדות אדם? מלמד שהראה הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון דור דור ודורשיו, דור דור וחכמיו. כיוון שהגיע לדורו של ר' עקיבא שמח בתורתו ונתעצב במיתתו. אמר: ולי מה יקרו רעיק אל" ("סנהדרין", ל"ח). לא על רבי עקיבא לבדו נגזרה מיתה משונה על ידי המלכות הרשעה. אך בקינה

הגדולה המנסרת בדברי ימי עמנו על מות גבוריו וקדושי גוברים העונים
 לזכר ר' עקיבא ודורו. בכלל רבי עקיבא דורו. הוא הבהיר. על ספר חיו
 ראוי לומר: זה ספר תולדות אדם מישראל. רבי עקיבא הוא לא רק שם,
 הוא סמל, אות ומופת. וכפי שמסופר במסכת "שמחות" ח': "כשנהרג רבי
 עקיבא באה השמועה אצל ר' יהודה בן בבא ואצל ר' חנינא בן תרדיון,
 עמדו וחגרו שקים על מתניהם וקרעו בגדיהם ואמרו: אחינו, שמעונו, לא
 נהרג רבי עקיבא על הגזל ולא על שלא עמל בתורה בכל כוחו. לא נהרג ר'
 עקיבא אלא למופת"

הוא צדיק המופת, ולא רק במותו הקדוש — רבים כמוהו קדשו את השם
 במיתתם — אלא גם בחייו, בכל ימי חייו, בכלל שיחו ושיגו, משאו ומתנו.
 מופת על שום תורתו, חכמתו וצדקותו 1 אבל בדורו של ר' עקיבא ובדורות
 שקדמו לו היו חכמים וצדיקים רבים. ולמה הוא נתעלה לסמל שבסמלים
 ולמופת שבמופתים? הוצקה ברוחו, משמע, תכונה מופלאה. שורש-נשמתו
 חצוב ממקור הספיר. אין עסקנו בכבשוני נפשות של בחירי הדורות, אבל
 שר האומה יודע, ואף אלינו מתגנבת לפעמים ההרגשה, מי ומי הם בחירי
 האומה, השוכנים בתוך כבשונו של עולמנו הנפשי, ממקורם מתברכת
 חיותנו הרוחנית, מתוך מעיינים דולים ומשקים עדרי צאן קדשים. רבי
 עקיבא בן יוסף הוא השר הגדול בין שרי המשקים של עמנו. לקולותיהם
 של מורינו-מאורותינו אנו מאזינים, אך קולו של רבי עקיבא כביכול דופק
 מתוכנו, כי מושבו בין קירות לבנו. רבן יוחנן בן זכאי היה מורה דרך לדברי
 ימי ישראל, האדריכל הנאמן של בנין בית יבנה, התפלץ של ראש שלנו;
 רבי יהודה הנשיא ידו אמונה לסדר את המשנה, אשר כוחה וחנה יעמדו
 לזמנים ארוכים? רבי שמעון בר יוחאי הוא עין יעקב, עין החוזה מסתרי
 הבריאה. חכמים רבים בישראל עמדו ואמת הבנין בידיהם לבנות היכל
 התורה וההלכה, החוק והמנהג, לעשות לו גדרים וגדרים לגדרים, סייגים
 וסייגים לסייגים. אולם רבי עקיבא הוא הלב הדופק בקדושה ובטהרה,
 הלב האוהב. שתי אהבות נשא בחובו: אהבה לשערי התורה ואהבה
 לשערי ציון, אהבה לרוח ישראל ואהבה לקוממיות עמנו, אהבה לצדק
 ואהבה לחירות. לבו בער משני קצותיו. לכן הנהו חקוק כחותם על לוח-
 לבה של האומה. יש זכורים, יש נזכרים ויש חקוקים בלבבות. רבי עקיבא
 חקוק. כיוון שמזכירים שמו מיד מזדעזעים מיתרי הלב המעונגים. מצאנו
 לר' דוסא בן הרכינם, אחד מזקני הדור, שאמר לר' עקיבא הצעיר: "אתה
 הוא עקיבא בן יוסף, ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו". דיבור זה
 מתפרש יפה גם במובן מסוף הלב היהודי ועד סופו.

ב. תחילתו של רבי עקיבא

ר' עקיבא נבדל למזל ולאורח-חיים מכל יתר חכמי-דורו. רוב חכמים בישראל בני-טובים היו. קו חייהם נמתח למישרים. נתחנכו מנוער לתורה ולמעשים טובים. כיוון שמלאו כרסם בתורה וכן לא הניחו ידם מדרך ארץ שקדמה לתורה, שימשו תלמידי חכמים ואף היו עמלים עם הצבור לתקן פרצות המוסר ולהפיץ מעינות חכמתם חוצה, נעשו מורי הדור, כוללי נתיבות, וזכו לכתר שם טוב. ברבות הימים, כתום מעגל-חייהם, יצאה גם האגדה לפרוש עליהם חופת-טוהר, משובצה יהלומי- חכמה ופלאי- מעשים, וייחדה להם מקום-כבוד בקרב האיקונין של גבורי האומה.

קו חייו של רבי עקיבא מעולם היה מתחילתו, התפתל והלך עד סוף ימיו.

לשי מוצאו בן בלי שם. את התורה לא למד בילדותו, בהיותו לוח חלק, כי אם בגיל עמידה, כשנעשה לוח מחוק, כפי שרמז לו פעם אלישע בן אבויה דרך עקיצה בויכוחו עמו. אולם האגדה הרהמניה, מחמלתו עליו, לא נתמהמה לבוא אצלו עד לשלהי חייו, כי אם נזדרזה ועמדה ליד עריסתו, ערכה לו כביכול קבלת-פנים קודם ללידתו וקשרה לו שבחים, שלא השפיעה על שום חכם אחר מישראל. לא נחה דעתה עד שהעלתה אותו לשלב העליון שבסולם המעלות האנושי ואף נתנה אותו ראשון למשה בן עמרם.

מראש ומקדם היה רבי עקיבא גבר הוקם אל על בעולם העליון. אולם בעולם התחתון לא שפר חלקו כלל. ההשגחה העליונה לא העניקה לו זכות-אבות ולא הקיפה את נעוריו בענני-כבוד של תלמוד תורה; הוא לא ידע טעמה של גירסא דינקותא. יוסף אביו היה גר צדק. לפי מסורת- קבלה: מבני-בניו של סיסרא, שר הצבא ליבין מלך כנען. דברי-ימי נעוריו לוטים בערפל. אין אנו יודעים את מקום- הולדתו. לפי ההשערה הוא בן הגליל. נאמר עליו, ש"היה רועה ארבעים שנה, למד ארבעים שנה ופרנס את ישראל ארבעים שנה". אם מנין-שנותיו אינו בגדר אגדה, הרי נולד הרבה שנים לפני חורבן בית שני, מאחר שמרד בר כוכבא התחיל, כידוע, נ"ב, או נ"ג שנה אחרי החורבן ואחרי דיכוי המרד הוצאו להורג רבי עקיבא וחבריו. לפי מסורת-קבלה היה ארבעים שנה עם הארץ. אף הוא מעיד על עצמו: "כשהייתי עם הארץ אמרתי מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור" (פסחים, מ"ט). היה רועה של כלבא שבוע. "ראתה רחל בתו של כלבא שבוע שהוא צנוע ומעולה. אמרה לו: אם אתקדש לך תלך לבית המדרש? אמר לה: הן. נתקדשה לו בצנעא". ואילו בסיפור אחר, מובא ב"אבות דרבי נתן", נאמר מפורש, שהיה אז בן ארבעים לפחות. שכך כתוב שם:

”מה היתד. תחילתו של רבי עקיבא ן אמרו: בן ארבעים שנה היה ולא שנה כלום. פעם אחת היה עומד על פי הבאר בלוד. אמר: מי חקק אבן זו? אמרו לו: עקיבא, אי אתה קורא ”אבנים שחקו מים“? המים שנופלים עליה תדיר בכל יום. אמר רבי עקיבא: וכי לבי קשה מן האבן? אלך ואלמד פרשה אחת מן התורה.”

דבר של פלא אנו רואים כאן ובמקומות רבים אחרים מפרשת רבי עקיבא, שהחקיקה נסמכת להם תמיד. החקיקה היא מלאכתו של רבי עקיבא בעולם הזה. אין הוא אדם המושך ונוטל. נגזר עליו להיות חוצב ומסיע, לגרור אבנים כבדות, למשוך בעול קשה. אף רבי שמעון בן אלעזר רואה את רבי עקיבא באיצטגניות זי. הוא כך אומר: ”אמשול לך משל למה הדבר דומה, לסתת שהיה מסתת בהרים. פעם אחת נטל קרדומו בידו והלך וישב על ההר, והיה מכה ממנו צרורות דקים. באו בני אדם ואמרו לו: מה אתה עושה? אמר להם: הרי אני עוקר את ההר הזה ומטילו בתוך הירדן. אמרו לו: היכול אתה? אמר להם: הן. היה מסתת והולך עד שהגיע אצל סלע

גדול. נתן תחתיו צפורן של ברזל, סתרו ועקרו והטילו אל הירדן. ראה אחר גדול ממנו, נתן תחתיו צפורן של ברזל והטילו אל הירדן ואמר לו: אין זה מקומך אלא זה.

כך עשה להם רבי עקיבא לרבי אליעזר ולרבי יהושע רבותיו, שנאמר: בחלמיש שלח ידו, הפך משורש הרים, בצורות יאורים בקע וכל יקר ראתה עינו.”

רבי שמעון בן אלעזר ביקש לתאר את מאמציו החזקים של רבי עקיבא, שלא קרא ולא שנה, בהללו לעצמו דרך בתוך החתחתים והמהמורות של ראשית דעת. אבל תיאור זה הולם את רבי עקיבא בכללו, לפי צביונו ודיוקנו, לפי כוחו לתורה ולפי מפעלו הנודע לתהלה לניר ניר לעמו לדורי־דורות. רבי עקיבא סתת היה, הר עקר! הר עקר בצפורן־ברזל! בצפורן הלב עקר את ההר. גוש יקומי עצום הסיע ממקום למקום. את מרכז הכובד של חיי האומה הסיע ממקום למקום! חיי־עולם נטע בתוכנו על ידי שהסיע את המרכז החיוני של האומה ושתלו בתוך הלב. סתומים וחתומים הדברים מאתנו בחותם הזמנים הארוכים, אולם חוש אומר לנו, וסמוכים לכך הננו מוצאים במקורות חכמינו הקדמונים ובמסורת הדורות, שרבי עקיבא ברא בריאה חדשה בהגיון־לבו של עמנו. פתח מעין אשנב חדש לגן־עדן של נצח ישראל, ציוה דבר, שהיה חידוש גמור, לכל הדורות הבאים מישראל.

משנת רבי עקיבא ופלאי-מעשיו כתובים על דפי הש"ס בהלכה ובאגדה, במדרשים, במשנה, שעיקרה באה ממקורו, בספרא, שהוא מיסודו, בכל "אותיות דרבי עקיבא", בסיפורי-מעשיות לאין שיעור, במדרשי המקראות לכללותיהם ולפרטיהם, בכל ספריו של רבי עקיבא. אבל עדיין אנו עומדים בתחילתו. הוא פועל שכיר בכרמו של רבי אליעזר בן הורקנוס סמוך ללוד. ושוב אנו מוצאים אותו רועה של כלבא שבוע. בן ארבעים קידש את רחל בצנעא ונתעורר על ידה לילד לבית המדרש. "הלך לו אל בית הספר והתחיל קורא בלוח הוא ובנו. אחז רבי עקיבא בראש הלוח, כתב לו אלף-בית ולמדה, אלף-תיו ולמדה, תורת כוהנים ולמדה. היה לומד והולך עד שלמד כל התורה כולה".

הסיפור רץ אורח ומגמא מרחק-זמנים, אך המעשים נוהרים אט-אט אפילו אצל הזריזים ונשברים. אין שונים את התורה כולה במיעוט ימים. התורה נקנית ביגיעה מרובה וביסורים קשים, ומה גם ללומד אותה כשאינו עוד לוח חלק, המתחיל מאלף-בית. רבי עקיבא ידוע-יסורים היה. תו המעונה חקוק במצחו. כל מקרי חיינו כאילו מכריזים ומודיעים עליו, שהוא בחירי-ה, בחיר לסבל. מנעוריו נשא בעול דרך ארץ! משנות עמידה ואילך נשא בעול תורה! בשנות זקנותו הוא מושך בעול שבר בת עמו וסבר גאולתה וקוממיותה, ובסוף הסופים משך עצמו ועלה קרבן עולה על קידוש השם. אף מותו נתמשך והלך שלא כדרך הרגיל, ש"כשהוציאוהו להריגה בא מכתב לקיסר שמלך ערביא מתפשט בארצו, נחץ ללכת וציוה לחבוש את ר' עקיבא בבית האסורים עד שישוב מן המלחמה, וכשבא מן המלחמה ציוה להוציאו וסרקו את בשרו במסרקות של ברזל"*. נגזרה עליו מלבד עינוי הדין וצפיה ממושכת למיתה גם מיתה ממושכת. נגזר על רבי עקיבא, שסתת היה, לעקור הר ו"לבקע בצורות יאורים" לא רק בהלכות התורה, כי אם גם בארחות החיים. הרבה ניסה ורבות נתנסה.

סיפורים לאין שיעור סובבים על חיי רבי עקיבא, אך הסתום בהם מרובה על המפורש, ועדיין אין אנו יודעים אימתי היה המעשה שרבי עקיבא עמד ליד הבאר ומחוך הסתכלות במימיה הנופלים תדיר בכל יום על האבן באה בלבו ההשתוקקות ללמוד תורה: לפני שקידש את בתו של כלבא שבוע או לאחר כך? כיוצא בכך אין לדעת מי היה בנו שלמד אתו יחד לקרוא בלוח: האם היה זה הבן שנולד לו מרחל או מאשח שקדמה לה? תאמר שהיד, זה בנה של רחל? מפני-מה נתמהמה שנים רבות עד שקיים את הבטחתו לילך לבית-המדרש? ושמה היה חוכך קצת שנים בדעתו לפי שלא האמין בכשרו להיעשות בקשישותו לדרדק, עד שנזדמן ליד הבאר בלוד ולמד ממנה מוסר השכל. יתכן שכך היה באמת המעשה. לאחר הנישואין הלך

והשכיר עצמו פועל אצל רבי אליעזר בלוד ועד שגדל בנו לראשית דעת הוא חוכך בדעתו אם לילך לבית המדרש או לאו. מסתבר שרבי עקיבא קנה את התורה לא רק ביסורים, כי אם גם בהיסוסים שקדמו להם ואף נתלוו אליהם בשעת הלימוד. כל לימוד כרוך ביסורים, אבל יש דרגות גם ביסורים. הלימוד זקן מצטער. צער כפול ללמוד אלף בית על ספסל אחד עם הבן. הנעורים השרויים בכפיפה אחת עם הזקונים הופכים על ידי אורה של הזריחה את האור הנערב לאור קודר. כל מיני מנות-צער יש בעולם, ודומה, שההשגחה שקדה למזוג לתוך כוסו של רבי עקיבא טפין מכל אחת ואחת מהן, לבל יחסר לו המזג.

לראש לכל ראה את העוני בשבט עברתו. כיוון ששמע כלבא שבוע, שבתו נתקדשה לרועה עם הארץ "הוציאה מביתו והדירה הנאה מכל נכסיו". אך רחל, בת-זוגו של ר' עקיבא מששת ימי בראשית, היתד, גם בת-תכונתו. הכתוב "בחלמיש שלח ידו, הפך משורש הרים, בצורות יאורים בקע וכל יקר ראתה עינו", שנאמר על ידי ר' שמעון בן אלעזר על רבי עקיבא, הולם גם את העזר כנגדו. אף היא חלמישית, כמוהו תקיפה בדעתה ויודעת את רצונה. "הלכה ונישאת לר' עקיבא". נטל העניות נעמם מעכשיו על שניהם בצוותא. "בימות החורף היו ישנים במתבן. היה מלקט תבן מתוך שערותיה".

גם בשחוק יכאב לב, וגם בעוצר רעה ומכאובים ישחק לרגעים המזל. שמש ההצלחה מאירה לעתים את פניה לר' עקיבא, אולם אינה זורחת אליו בגבורתה אלא לשעה קצרה. נסים נתרשו לנחום איש גמזו רבו של רבי עקיבא, נסים יתרשו לרבי שמעון בר יוחאי, מי שיהיה תלמידו. אך לרבי עקיבא גופו לא גתרשו נסים אלא במעט. נס ראשון שנשא חן וחסד בעיני רחל בת הנדיב המעונגה. נס שני שבא אליהו ונדמה להם כבן אדם וקרא על הפתח ואמר להם: תנו לי קצת תבן, שאשתי ילדה ואין לי במה להשכיבה". מעשה זה שימש לו נחמה פורתא במצוקתו הגדולה. ר' עקיבא בחירייה, שנועד מטעם ההשגחה העליונה לדרוש על כל קוץ וקוץ שבתורה תלי-תלים וידע לדרוש כמין חומר גם כל חזיון בבריאה, כפי שראינוהו בעמידתו על פי הבאר בלוד ועינו נעוצה במים השוחקים את האבן, השכיל להפיק מוסר השכל גם מהופעתו של בן-אדם אחד, המבקש קצת תבן לאשתו היולדת. "אמר רבי עקיבא לאשתו: ראי, אדם זה אפילו תבן אין לו". אמרה לו: "לך ולמד בבית המדרש". בת-זוגו הנאמנה, הבאה תמיד בסוד-רוחו, מדדה לו גם הפעם במידתו. כמוהו היא שמחה בחלקה וכמוהו היא רואה במקרה אצבע ההשגחה. לא הופיע בן-אדם זר ליד ד, מתבן אלא כדי לזרזו לתלמוד תורה. דיוקו של אדם והוא רמז'

הוראה וסמל. לעתיד יהיה זה דרכו של רבי עקיבא בתלמוד תורה ובמדרשי ההלכה לדון הלכות ולהוציא מסקנות למעשה על יסודות של היקש, מה מצינו, גזירה שוה, הצד השווה וקל וחומר. ועיקרן של מידות אלו השוואת דבר לדבר ועימות הכתובים. כגון: "אם מלאכת חרישה אסורה בשביעית, אינו דין שתהיה מלאכת זריעה אסורה בשבת". וכלום אין ראוי לו לעני ולשרוי בצרה לבוא לידי צידוק הדין בכוח קל וחומר למראה עני המקופח אפיקו ממנו והנתון בצרה גדולה משלו? סבל, שקשה לנשוא מצד עצמו, נעשה נוח יותר, כשהוא מסתבר כמידה מהלכת בחיי בני אדם. אין זה פלא שרבי עקיבא ראה מעשה ופסק הלכה. אך נס הוא שרחל, הנתונה עמו במצוקה, הבינה לאלתר לרוחו, ירדה על פי רמז אחד לסוף דעתו, ואף היא כיוון שסברה קבלה.

זה היה הנס השלישי שנתרחש אותה שעה לרבי עקיבא. בת הנדיב המעונגה היא

לא רק אשת חיל ותקיפה בדעתה, כי אם גם אשה צדקנית, שצידקה על עצמה את הדין.

לאחר שויתרה על עושר אביה עמדה לוותר גם על אשרה האישי, כאילו לא קשתה עליה כלל הפרידה מבחיר-לבה, למענו עזבה את כל חמודות החיים בבית אבא. ראה רבי עקיבא את נדיבות-לבה ורוחב-דעתה ואף הוא גבר חילים בחשק לתורה. "הלך וישב שתיים עשרה שנה לפני רבי אליעזר ורבי יהושע/

אנו עומדים, אגב, על טיבו של הסיפור מיסודם של חכמינו הקדמונים. הוא קל כנף, מדלג על ההרים ומקפץ על הגבעות, מגלה פחות מטפח ומכסה שבעים ושבעה טפחים. הוא נוגע ואינו נוגע בדברים, תוך כדי הסרתו את הלוט הוא פורש מסך כפול ומכופל. ניתן לומר עליו מה שרחל בת כלבא שבוע אמרה על עקיבא הרועה בטביעת-עין ראשונה "ראתה בו שהוא צנוע ומעולה". מופלא הסיפור הן מפאת מהירותו והן מצד קיצורו הנמרץ. "הלך וישב שתיים עשרה שנה", אומר הוא בתכלית הקיצור, כאילו שתיים עשרה שנה הן נשימה אחת. שתיים עשרה שנה - והן שנים קשות, שנים של פרך, של עבודה מפרכת ושל עוני מפרך, של הלבנת פנים של עינויים ובזיונות. "בכל יום ויום היה ר' עקיבא מביא חבילה של עצים, חציה מוכר ומתפרנס וחציה מתלבש בה. עמדו עליו שכניו ואמרו לו: עקיבא, אבדתנו בעשן". הוא לומד תורה לאור הקסמין הבוערים, הממלאים את החדר עשן ופיח. השכנים לא די שהתרעמו עליו, ביקשו לתקנו בעצה טובה שהשיאו לו. "אמרו לו: מכור את העצים לנו וטול שמן בדמיהם ושנה לאור הנר".

פעמים נוח יותר לעמוד בזעמם של הבריות ובהתמרמרותם, מאשר לקבל מהם מאונם את עצותיהם הטובות, שמבקשים להשפיע עלינו. כל המשיא עצה לחברו מחייבו לשלם לו לפחות בהתגלות. לב, אם אין בדעתו לקבלה ממנו, ואם לאו הריהו כפוי טובה. אף ר' עקיבא נאלץ לגלות לפני בעלי העצה דבר, שההצנעה היתה יפה לו לאיש צנוע שכמותו. "אמר להם רבי עקיבא: הרבה סיפוקים אני מסתפק בהם. אחד שאני שונה בהם, אחד שאני

מתחמם כנגדם ואחד שאני יכול לישון עליהם". לאנסו סח לפניהם את גודל עניו ומרודתו.

שום צרה אינה מהלכת יחידה בפגיעתה ברבי עקיבא. לעולם מתלווית לה שניה

וגם שלישית. מי שמזלו אינו מאיר לו פנים סופג לא מכה אחת בלבד, כי אם כמד ■ מפות ועל כל צרה שבאה עליו יורדות על ראשו צרות צרורות. המעט לרבי עקיבא שהוא חי בעוני ובדחקות, הריהו נחשב בעיני הבריות לאיש שפגיעתו רעה, כי הוא "מאבדם בעשנו". לא זו אף זו. בעלי-הרחמים נטפלים אליו ומבקשים לגמול לו טובות. וכלום אין הוא עתיד לצוות את יהושע בנו בתוך שבעת הדברים גם ועשה את שבתך חול ואל תצטרך לבריות והוי משתדל עם כל אדם שהשעה ^{משחקת לוי} ■ ואילו הוא לא רק נצרך לבריות, אף מטרידם ומתגרה בהם שלא ברצונו ושלא לטובתו. "צנוע ומעולה" היה. אין תימה, ש"כל אותן שתים עשרה השנים, שעשה רבי עקיבא אצל רבי אליעזר, לא היה יודע בו", כלומר, לא השגיח בו כלל. הרב לא נתן את דעתו על התלמיד כל אותן השנים, מאחר שהתלמיד האיסתניס נחבא לו. הוא כספוג לקליטה וכאבן לאלם. חקק על לוח-לבו את תורת רבו, הבליעה לעצמותיו, מלא בה את כרסו, צבר, אגר, שימר, חרז, קדח, סידר בתוך זכרונו, אך בשפתיו לא השמיע כלום. אין רבי עקיבא משמיע את קולו, אלא אם כן הוא דופק מתוך לבו ויוצא מתוך לב מלא וגדוש. רבי עקיבא אינו פורם פרוסות קטנות, אינו אומר די בפירוורים בלקט, שכחה ופיאה. הוא תחילה עוקר הר ממקומו, לאחר כך דורש על כל קוץ וקוץ? ממנו תלי-תלים. תחילה הוא אוגר אוצר של חכמה, ולאחר כך געשה שולחני שיש בידו מעות להרצותן. יש בו ממידת הבאר וממידת האבן. הוא מעיין הנובע וגבור הכובש את רוחו. הוא יודע לשתוק. שתים עשרה שנה ישב כאבן ליד הבאר של רבו ר' אליעזר בן הורקנום. "וכשהשיב לפניו ר' עקיבא תשובתו הראשונה אמר ר' יהושע לר' אליעזר: "הלא זה העם אשר מאסת בו, צא נא עתה והלחם בו". זה האיש הנחבא

אל הכלים יצא פתאום מכליו, פרץ את גדר השתיקה. אולם כשפתח את פיו לא בא לפני מורו במעוות קטנות להרצות, כי אם עקר הר כנגדו וטחנו בסברה. לפתע נתגלו טיבו וטבעו של אותו שתקן. הוא גבור חיל, היודע להשיב מלחמה שערה.

יש דיבור ויש דיבור. אדם משמיע דיבור והוא כל עיקרו דבר של סידקית, ענין של מה בכך, ואם לא של מה בכך, הריהו פרט שאין עמו כלל, עלה נדף, יצור-נפל, שאין לו אח ולא שלשלת היוחסין. פירור, ולא פירור מן השלם, כי אם פירור שהוא השלם אולם יש דיבור בבחינת אבר מן החי. מכירים בו לאלתר שהוא בן-משפחה, נצר מגזע, פרט שמקופל בתוכו כלל, גץ משלהבת גדולה, חוליה משלשלת, נמלה אחת מתוך נחיל, פירור של הר, שיטה ומשנה. ר' יהושע, שהעיד על עצמו "מימי לא נצחני אדם" והיה בעל טביעות עין חדה ובעל שמיעה בהירה, הכיר תיכף בטיבו של אותו תלמיד שיצא לפתע מתוך שתיקתו. אותה שעה יצא עקיבא הרועה, האלמוני, הפועל בכרם רבו, מתוך אלמוניותו ונתייהד בשמו ובמהותו. נסתיימה תחילתו של רבי עקיבא.

ג. עלייתו בגרם המעלות

לעתיד, בתקופת המרד של בר-כוכבא, שייעשה בתמיכתו, ומסתמא גם בהשראתו,

של רבי עקיבא, ששמו מהלך לפניו מסוף העולם היהודי ועד סופו, ידרוש המשפיע

הגדול על מצביא המרד את הכתוב "דרך כוכב מיעקב" אל תקרי כוכב, אלא כוזב,

זה הוא מלך המשיח". אולם רבי עקיבא עצמו לא דרך ככוכב, הפורץ ובא בעוז-נגה ובתעצומות-אורו, מפתיע בבוהקו. רבי עקיבא לא הופיע כברק מן השמים, לא הפתיע ולא הפליא בדיבורו או בהילוכו, בכל שיחו ושיגו, כגון ר' טרפון חברו הגדול ונחום איש גזר רבו או רבי מאיר תלמיד-תלמידו, ש"כל הרואה אותו בבית המדרש כאילו עוקר הרי-הרים וטוחנם זה בזה". הוא צמח לאט-לאט, עלה ונתעלה בהדרגה, צעד משלב אל שלב בסולם המעלות. דומה, אף שר האומה גלף את האיקונין שלו בגילופין רבים, פרט לפרט' קו לקו ותג לתג, כדי שתהא הזיקה אליו כנתינתו ביד הסתת וכל הדורות הבאים ידרשו כל קוץ וקוץ שבו כמין חומר, כדרך שהוא נהג בתורה בקשרו לה כתרים. אף לאחר שנודעו כוחו

וגבורתו בתורה לא נודע שמו ברבים ולא נתבצר מקומו בבית המדרש, עדיין הוא נחבא אל הכלים ושרוי בצל.

משום מה נשתהו כל כך המוניטין שלו לצאת? מן הסתם על שום שהוא גופו נשתהה להיות סמוך ובטוח בעצמו. הססן הוא מעצם טבעו. לא רק ירא-הוראה, אף ירא-הודאה בכוחו לתורה. רק המחזיק טובה לעצמו מעורר גם אחרים לזכרו לאלתר לטובה. פקפוק בעצמו גורר פקפוק של אחרים. כשרבי עקיבא קיפח בפעם הראשונה את רבו ר' אליעזר בהלכה בענין שבות-מלאכה, אם היא דוחה את השבת כקרבן פסח. ור' יהושע קרא עליו אז את הכתוב "הלא זה העם מאסת בו", הקפיד עליו הרב, לא מצא ר' עקיבא עוז בנפשו להורות הלכה בפני רבו או להיכנס בויכוח עמו, אך השיב לו בענוה, שפסק-דין זה שמע פעם מפי רבו עצמו. רבי עקיבא הענותן לא העז לפתוח פיו בפני רבותיו. הוא היה אומר: "אני אין בי כוח לומר כפי שאמרו רבותי, אבל אני לא חיסרתי מתורתם אלא כמריח באתרוג". לפי כל הסימנים הוא נוטה לחולשת הדעת. וכך מספר הוא על עצמו: "כך היתה תהילת תשמישי לפני תלמידי חכמים. פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאתי מת מצוה ונטפלתי בו בארבעת מיל עד שהבאתיו למקום הקברות וקברתיו. וכשבאתי אצל ר' אליעזר ור' יהושע וספרתי להם את הדבר אמרו לי: על כל פסיעה ופסיעה שהיית פוסע מעליו עליך כאילו שפכת דמים. אמרתי: אם בשעה שנתכוונתי לזכות — נתחייבתי, בשעה שלא נתכוונתי לזכות על אחת כמה וכמה. באותה שעה לא זזתי מלשמש חכמים". לאחר אותו מעשה חזר ר' עקיבא לישיבת רבו וישב בה עוד שנה עד שנתעוררה השאלה בענין שבות מלאכה וקרבן פסח ונודע לרבותיו, שהוא אוצר בלום של חכמה.

פליאה היא, שבמקום שאתה מוצא את חולשת-דעתו וענותנותו שם אתה מוצא אומץ-לבו ותוקף-רצונו לחרוץ לפעמים חיש-מהר החלטות נמרצות, הקובעות גורלן של שנות-חיים. ורק מתוך כך מסתבר סיפור המעשה, שהוא האגדה חופף עליו, על מסקנתו הפסקנית לחזור אל ישיבת רבו סמוך לכניסתו לביתו, מאחר ששמע על סף הבית זקן אחד אומר לאשתו "עד מתי תהיי עוד אלמנה חיה ד' והיא השיבה לו, ש"אילו שמע בעלה לקולה היה חוזר לשתיים-עשרה שנה נוספות אל בית המדרש ללמוד תורה". "מיד עמד והלך לבית המדרש של רבו ביבנה".

אין סיפורי-מעשיות נמרצים וחודרים, המכים בתמהון, כסיפורים על קורות רבי עקיבא ורחל רעיתו הענוגה. בקריאתם רוח גדולה באה ומטלטלת אותנו בטלטלת

ווראיהוד. שוב איננו עומדים בשפלות החיים, כי אם בפסגתן. הוד הגאון ומורא הקו בן' חן מעודן ועוז נאצל, תעצומות-יגונים וחדור רבה, חוברו יהד ברקמת הפז והרז הלזו. בקריאתם בת-קול הומיה בנפשנו: ברקאי, יופי, יופי שמימי! שכונת החן והחסד! וייתר, אלינו בתומה ובזהרה. אהבת נפשות — ועולה עליה האהבה לתורה. קול ששון וקול שמחה, קול חתן וקול כלה, אך גובר והולך קול חתן התורה. ד עקיבא שורש-! *יזמתו נעוץ היה באהבה. הלא הוא כך דרש: "ואהבת לרעך כמוך" זהו כלל גדוק בתורה. אולם כלום אין האהבה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה? האהבה שרויה בתחתיות הסולם ונתונה בפסגתו. כל האהבות הארציות משתרבות ועולות למרומי הסולם ומשתפכות לחיק האהבה הכוללת, אשר בקודש מחצבתה, כפי שדרש רבי עקיבא על הכתוב "ואהבת את דר אלהיך בכל נפשך ובכל מאדך" אפילו הוא נוטל את נשמתך. האהבה שבתחתיות הסולם נשקפת אלינו מדיוקן הבשר והדם, ואילו האהבה שבפסגתו נחזית אלינו מדיוקן של מעלה, שרוחו נצודה באותיות התורה. הסתכל הבורא בתורה וברא את עולמו, יסתכל הנברא בתורה ויחזה מחזה שדי יוצר העולם.

כל שבא בסוד האהבה תיכן את רוחה ולבו בן, שהיא בת אין סוף. אם אלף שנה יחיה האדם וירתק חוליה אל חוליה לא יבוא עד קצה השלשלת, המחברת כבאזיקים את הנפש אל מקורה-מאורה.

אמר רבי עקיבא: חכמי התורה הם קרני ההוד של הבורא. הם המחזיקים בסנסיני עץ החיים ומשולים למעיינות של חיים. לעתיד יאמר עליו ר' טרפון: "עקיבא, כל הפורש ממך כפורש מן החיים" (קידושין, ס"ו). אולם ר' עקיבא, שהיה פוסע ומהלך בשלבי הסולם עקב בצד אגודל, הוא עדיין תלמיד המשמש לפני רבותיו. לכן הוא יושב ודורש: "מי שלא שימש חכמים חייב מיתה", כלומר, הוא מתחייב בנפשו, כי הוא פורש ממקור החיים.

אהבת רבי עקיבא לתורה גוברת ועולה אצלו על כל האהבות. כשהיה ר' שמעון בנו חולה לא בטל את בית מדרשו, אלא שאל לשלומו על ידי שליחיו. בא הראשון ואמר לו: נטען, כלומר, הליו החרף. אמר לתלמידיו: שאלו, כלומר, בואו ונישא וניתן עוד בתורה. בא השני ואמר לו: הכביד — החזירים לתלמוד תורה. בא השלישי ואמר לו: גוסס. אמר להם: שאלו, כלומר, המשיכו במשא ובמתן בתורה. בא הרביעי ואמר: השלים, כבר הוציא את נשמתו. עמד וחלץ תפליו וקרע בגדיו ואמר להם: עד כאן היינו חייבים בתורה! מכאן ואילך אנו חייבים בכבודו של מת.

”עד כאן” — שתי מלים ספוגות חרדה, שעתידות עוד להישמע פעם אחת במעמדו. ”בשעה שהוציאו את ר’ עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מתכוון לקבל עליו עול מלכות שמים באהבה. אמרו לו תלמידיו: רבינו, עד כאן?..” (בראשית רבה, ס”ה).

עד כאן באהבה. באהבת השם ובאהבת התורה•

רבי עקיבא אינו פורש מרבوتיו גם לאחר שיצאו לו מוניטין וכבר נעשה רב לתלמידים. אמנם, הוא עושה את דרכו בפסיעות קטנות ומתונות, אבל, ראה פלא, בצעדים בטוהים הוא מהלך ובא לגבהו של הסולם. וככל שהוא מתרומם ועולה בן מתלווה אליו האגדה ושופכת עליו ביד נדיבה טללי אורה ומריחתו בקופסת־בשמיה.

”לסוף שנים עשרה שנה עמד וחזר לביתו והביא עמו שנים עשר אלף תלמידים. יצאו הכל לקראתו. שמעה אשתו ויצאה אף היא לקראתו. אמרו לה השכנות: שאלו לך בגדים ולבשי והתכסי. אמרה להן: יודע צדיק נפש בהמתו. כשהגיעה אצלו נפלה על פניה והיתד. מנשקת רגליו. דחפה תלמידיו. אמר להם: הניחוה. שלי ושלכם — שלה הוא”. כיוון שזרחה שמש ההצלחה על ראשו הבהיקה והלכה. שנים עשר אלף תלמידים מתאבקים בעפרו — והנה גם חותנו עשה עמו פיוסין. ”שמע אביה שאדם גדול בא לעיר. אמר: אלד אצלו אפשר שיתיר נדרי. בא אצלו. אמר לו ר’ עקיבא: אילמלי ידעת שיהא בעלה אדם גדול היית מדירה ז’ אמר לו: אפילו פרק אחד, אפילו הלכה אחת. אמר לו: אני הוא. נפל על פניו ונשקו לר’ עקיבא על רגליו ונתן לו חצי ממונו”. מעכשיו גם הון ועושר בביתו והתורה במעיו. הוא זכה לשני שולחנות.

עד כאן לשון האגדה. אולם בחיים הארציים לא הגיע עדיין רבי עקיבא למרומי הסולם. הילוכו הוא אטי, צעד או צעדיים קדימה, צעד או צעדיים לאחור. לכאורה חבריו התחילו לעמוד על טיבו. ר’ טרפון, הזקן ממנו, אמר עליו: אשריך, אברהם אבינו, שעקיבא יצא מחלצוך. ואמרו עליו: ר’ עקיבא אוצר בלום. למה ר’ עקיבא דומה ז’ לפועל שנטל קופתו ויצא לשדה. מצא חטים מניח בה, מצא שעורים מניח בה, פולין מניח בה, עדשים מניח בה. כיוון שנכנס לביתו מברר חטים בפני עצמם, שעורים בפני עצמם, פולין בפני עצמם, עדשים בפני עצמם. כך עשה ר’ עקיבא ועשה כל התורה טבעות טבעות”. אולם עדיין אין כל חבריו מודים בו. דומה הדבר, שכשם שלבו מלא היסוסים, אף הם מהססים בו. מן הסתם אינם יכולים להשכיח מדעתם את עברו. הנה סח ר’ יוחנן בן נורי: מעיד אני עלי שמים וארץ, שהרבה פעמים לקה עקיבא על ידי, שהייתי קובל עליו לפני רבן גמליאל ביבנה, ויודע אני בו שהוסיף בי אהבה, לקיים מה שנאמר: הוכח לחכם ויאהבך”. ר’ עקיבא הענוותן בעניויותו עומד. אף הוא אינו מסוגל להשכיח מלבו את עברו. שכן כך מסופר עליו: ”מעשה בר’ עקיבא, שהיה יושב ושונה לתלמידיו ונזכר לו מה שעשה בילדותו, אמר: מודה אני לפניך, ה’ אלהי, ששמת חלקי מיושבי בית המדרש, ולא שמת חלקי מיושבי קרנות בשוק”. שוב שמענו מרבי טרפון שאמר לו: ”עקיבא, עליך הכתוב אומר ותעלומה יוציא אור, דברים המסותרים מבני אדם הוציאם ר’ עקיבא לאורה”, וכן אומר עליו בן עזאי: ”כל חכמי ישראל דומים עלי כקליפת השום, חוץ מן הקרח הזה”. אולם ניכרים הדברים שאף לאחר שנתפרסם שמו כאוצר בלום לא הודו בו רבים מחבריו. מכל מקום לא היה כמדומה בתחילתו רצוי לרוב חבריו. אשרי מי שזוכה לאהבת חברים, ר’ עקיבא לא

זכה, כנראה. דיבוק חברים נקנה על ידי יסוד השווה שביניהם, שנשמכים לו חילוקי־סברות, היינו, על ידי דעה משותפת לגבי כללות וחילוקי־דעות בפרטים. ההתדיינות בפרטים אינה מרחקת את הלבבות. אדרבה, מקרבת אותם. מתוך שמחדדת את המוחות ומבררת את ההבדלים לגבי הענפים, הפרטים והמפלגות, היא מגלה לשני החולקים את הצד השווה והעיקר המוסכם שביניהם. ממילא הם קושרים חיבה זה לזה. ואילו ר' עקיבא היה מחולק עם חבריו בכמה ענינים, שהם גופי־תורה וגופי־חיי־אדם. הוא חולק על חבריו באמת המידה, שבה האדם נידון. אמנם, אמר, העולם בטוב נדון, אבל

יצר רע סוכן באדם. ר' עקיבא ראה את תכונת הקלקול שבאדם. הדברים תלויים זה בזה. מפני קלקול המידות שבאדם בא חרון־אף לעולם. ואמר ר' עקיבא: במידה שבני־אדם מודדים להקדוש ברוך הוא, מודד הוא להם. ולא שרבי עקיבא טען למידת הלין, אלא שהסתכל בסדרי הבריאה וראה דין־התבונן בטבע האדם ומצא שאדם הראשון קלקל מתחילתו והשחית את כל הדורות הבאים. לפיכך יצא והורה' שלרשעים לא יהיה חלק לעולם הבא. בכלל הרשעים דור המדבר, המרגלים, עשרת השבטים ואף אדם הראשון, כל מי שהקדוש ברוך הוא נתעורר להתקצף עליו. גדולה מזו הורה רבי עקיבא, שהקדוש ברוך הוא כעס גם על משה. אין צריך לומר שבערה חמתו על שונאיהם של ישראל וביקש עליהם כליה. נוהג הוא לומר' שהקדוש ברוך הוא כועס. "אומר הקדוש ברוך הוא לאומות העולם: בניתם בתי עבודה זרה שלכם, וכיוון שאני אומר לכם בנו ירושלים אתם אומרים עניה סוערה לא נוחמה. ואלהיט כועס ואומר: עצת עני תבישו" (מדרש "שוחר טוב" נ"ג). אף מפרש את הכתוב "יתמו חטאים" כפשוטו, כפי שעתיד לפרש אותו ר' מאיר תלמידו וברוריה אשתו תעמידו על הדיוק "יתמו חטאים כתוב, ולא חוטאים". ואילו חבריו חלקו עליו ברוב הלכות ואגדות על עיקרים שבאדם ועולם. מצאנו, למשל, לרבי אלעזר בן עזריה, שכבודו גדול היה בעיני כל החכמים מפאת יחוסו הרם וכלל תכונותיו הנעלות, שאמר לו: "עקיבא, מה לך אצל אגדה? כלך לך אצל נגעים ואהלות" ("חגיגה", י"ד). אפילו ר' שמעון בן יוחאי תלמידו אמר לתלמידיו: "שנו מידותי, שמידותי תרומות מתרומות מידותיו של ר' עקיבא" ("גטין", ז).

אף על פי שרבי עקיבא היה ענו ומעביר על מידותיו לא נמצאו מידותיו מכוונות כנגד אלו של חבריו החכמים ברוב הענינים הן להלכה ואגדה והן למעשה. לכן אף לאחר שיצאו מוניטין לר' עקיבא ומעמדו נעשה רם לא היתד, קרנו רמה עדיין. ביום שהורידו את רבן גמליאל השני מנשיאות לא

הושיבו במקומו את רבי עקיבא, שהיה ראוי לכך לפי שהיה זקן בתורה ויושב בישיבה, כי אם את רבי אלעזר בן עזריה, שהיה אז רק כבן שמונה עשרה. "והיה ר' עקיבא יושב ומצטער ואמר: לא שהוא בן תורה יותר ממני, אלא שהוא בן גדולים יותר ממני". הוסיף ואמר: "אשרי אדם שזכו לו אבותיו, אשרי אדם שיש לו יתד

להיתלות עליה". , , ,

רבי עקיבא מונה מלים. כפל-אשרי זה רומז כפל-עניגים. לא די שאין לרבי עקיבא זכות-אבות, אין לו גם אהבת חברים, יתד להיתלות עליה. הוא שראה, כי ביסודו של עולם נעוץ חרון-אף, ופעם סח שנאמר אף באברהם וביצחק ולא נאמר אף ביעקב, לפי שמיטתו של יעקב היתד, שלימה, כלומר, שיעקב לבדו היה שרשו חסד ולא שלט בו אף כל עיקר. ידע בעצמו ששרשו אינו חסד. וכשם שמזלו התהלך עמו באף ובקרי, כך שרוי חרון-אף בינו לבין חבריו. לא ייפלא שיונתן בן הורכינס אמר לו פעם: "עקיבא, שמך יצא מסוף העולם ועד סופו ועדיין לא הגעת לרועי-בקר".

אך רבי עקיבא, שראה את חרון האף השפוך בעולם, לא חרה אפו במתגרה בו. הוא ענה לו ברוב ענוותנותו: ואף לא לרועי-צאן. היה שומע רמזי-עקיצות מפי חבריו על עברו ואינו משיב להם על עלבונו. חולשת הדעת שבו היא מקור כוחו

להאריך אף ולצעוד עקב בצד אגודל בשלבי הסולם ממקומו השפל אל יעודו הרם, שהיה טמון עדיין בחיק העתיד.

שגור בפיו: "לא הקופץ משתבח". כל הילוכו בענוה, דומה הוא לעצמו כמשמש העומד תמיד לפני רבותיו לרוץ בשליחותם להיכן שישלחוהו. מעשה ברבי אלעזר רבו, שנמנו עליו חבריו החכמים ונידוהו. "אמרו: מי ילך ויודיעו? אמר להם רבי עקיבא: אני אלך, שמא ילך אדם שאינו הגון ויודיעו ונמצא מחריב את כל העולם כולו. מה עשה רבי עקיבא? לבש שחורים ונתעטף שחורים וישב לפניו ברחוק ארבע אמות. אמר לו רבי אלעזר: עקיבא, מה יום מימים? אמר לו: רבי, כמדומה לי שחברים בדלים ממך". כאן באו לידי גילוי הילוכו ודיבורו של רבי עקיבא במלואם. "לבש שחורים ונתעטף שחורים" — מעין סמל לפרוכת השחורה התלויה מעל לראשו של רבי עקיבא מתחילתו ועד סופו בדרך-חייו. "רבי, כמדומה לי שחברים בדלים ממך". לשון כמדומה של רבי עקיבא היא. זו היתה צביונו. בהיסוס ובשמא. העולם אינו עשוי כמישור לפניו בשום שעה, אף

בשעה שחמה של אושר יצאה עליו מנרתיקה. הוא עולה בשלבי הסולם, מטפס בהר אט-אט וללא הרף.

ז. המעיין המיטלטל

“אבן מאסו הבונים היתד, לראש פינה”. רבי עקיבא, שהיה שנים מרובות משים עצמו אדם כאבן ואף הגיע לכתר תורה מתוך שנעץ את הגותו במראה האבן, ורבי יהושע רבו המליץ עליו את הכתוב “הלא העם הזה אשר מאסת בו”, הנה הגיעו לו ימים, אשר בהם זנח את אלמוניותו, יצא מכלל נחבא אל הכלים ונושא- כלים, העומד ומשמש לפני רבותיו, ונעש איש חיל ורב-פעלים, גלגל ראשי במעשים המתרחשים בעמו ובארצו, ואף מעבר לתחומי הארץ הקדושה, בכל הישובים היהודיים המפוזרים בארצות הגולה, הוא ראש המדברים בין חכמי-דורו. האם כבר הגיעה שעתו הגדולה ועלה לכלל פרנס הדור ? ולא היא. שעתו הגדולה טרם הגיעה. כבר עלה לכלל הארי שבחבורה, אך עדיין לא נתעלה לדרגת היחיד בדור, הנותן קולו כשאגת האריה. זה ששני תלמידי חכמים אמרו עליו “הנח רבי עקיבא, שלא הניח כמותו בארץ ישראל” — ברכות, ס”ג.

לא בכל השעות מכוונים המזלות בעולם של מטה כלפי המזלות בעולם של מעלה. אשרי הנולדים בשעת שיון המערכות, שמעלה ומטה שקולים יחדיו ושולם אמת שורה ביניהם. על הללו ראוי לומר, שנולדו בשעה טובה ומוצלחת, שעה של אורה ונועם, של חן וחסד, שעה המשחקת להם. בזכות מזלם, שהאיר להם פנים, עתידים הם כל ימי-חייהם להיות שרויים באורה ומקומם בעולם הזה ערוך ומתוקן כנגד מקומם המזומן לעולם הבא. חזקה עליהם, שדרכם תהיה סלולה לפניהם מערייסתם עד קברם, אפילו לא סוגה בשושנים, בכל זאת משתלשלת ויוצאת למישרים כמיתר הדרוך. אם חכמים הם הריהם משכילים לזכות את הרבים, דעת המקום ודעת הבריות נוחה מהם, חכמתם מכה שרשים למטה ועושה פרי למעלה, אף חבריהם פוסקים הלכה כמותם, בכל אשר יפנו יראו פנים שוחקות לעומתם, כסלים להם לתושיה לכשיתברכו באורך-ימים וינבבו בשיבה טובה, יפיצו את מעינותיהם חוצה עד אשר ייאספו בשלום אל אבותיהם. תמיד שלמים הם עם נפשם, חייהם ופעלם טבועים בחותם האחד. אך אינו לנולדים בשעת חירום, בשעת מהומה ומבוכה, שעת עברה וזעם וחרון-אף, כשפורענות מטיילת בעולם, או שפורענות מטיילת בנפשם ואין שלום בעצמותיהם, אראלים ומצוקים מתגוששים בקרבם ועליונים צוררים כביכול את התחתונים, רואים הם קרעים ופלגות בכל. הניגוד בין המזלות נותן את אותותיו בנפשותיהם ומחלחל לתוכן צמאון לוחט לאחדות, שאינו בא על

תיקונו כל עוד הן שריונות בבית־חמרן. כל נפש נאצלה יותר צמאונה
ושברונה גדולים יותר.

בשעת־חרבונים כזו ירדה לעולם נשמתו של רבי עקיבא בן יוסף, ממקור
קדוש מחצבתה. ועל זאת נגזר על קו־חייה להתעקם ולהתפתל הרבה
בעולם הזה. החכמים קראו על רבי עקיבא את הכתוב "אבנים שחוקו
מים", כי הוא, שנולד בשעה של תוהו, לא היה מתחילתו מלוטש כאבן
טובה. זקוק היה לתיקון על ידי המים העזים של המקרים הרעים, של
השעות הרעות, שהתרגשו לבוא על האומה ♦

כוכבו של דבי עקיבא מבהיק במרום, אבל למטה אורו מעומעם ומוצנע.

"א שנה ישב לפני ר' אליעזר רבו ולא היה יודע בו. פעם אחת שהה לבוא
לבית המדרש. בא וישב מבחוץ. מחמת גודל עניוותו לא רצה להידיחק
בתוך הקהל. "נשאלה שאלה. אמרו: הלכה מבחוץ. חזרה ונשאלה שאלה.
אמרו: עקיבא מבחוץ. פינו לו מקום. בא וישב לו לפני רגליו של רבי
אליעזר". הרבי לא הכיר עדיין במעלת תלמידו, אבל בין התלמידים כבר
נמצאו, מעטים, כנראה, שעמדו על טיבו של אותו צנוע, שהוא אוצר בלום.
ולא רבים מבין התלמידים כבר ירדו לסוף דעתו. ראה לדבר, שתחילה לא
פרשו בשמו, אלא אמרו סתם הלכה מבחוץ. עדיין לא היה רבי עקיבא שם
מוסכם ומקובל. מדרך הבריות, שאין פורשים שם בקול רם, אלא אם כן
הוא מצלצל כפעמון. הרבים מסכימים למוסכם ועומד. ומי שטיבו נודע רק
למעטים, אף המעטים אינם מזדרזים להכריז עליו בקולי-קולות, אלא
לוחשים עליו, סותמים ואומרים הלכה מבחוץ. אמנם, כבר תפש רבי
עקיבא ישיבה גדולה ותלמידים רבים שתו ממעינו, ויתכן שבני־ברק
מקום־מגוריו כבר שימש בית ועד לגדולי החכמים. וכבר היה מעשה, כפי
שמסופר בהגדה של פסח, ב"רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן
עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון, שהיו מסובין בבני ברק והיו מספרים
ביציאת מצרים כל אותו הלילה" — כפי המשוער לא היה הסיפור ביציאת
מצרים אלא התיעצות מוסווית על הצרות והפורעניות שהתרגשו עליהם
מידי המלכות הרשעה של זמנם. אף על פי כן, לא שיתפוהו חבריו במסע
ההשתדלות הראשון שלהם לרומא, אם כי הוא חכם גדול גם בהוויות
העולם, ידע לשונות ול1 ויכוחים עם השר טורנוסורפוס ועם שרי רומא
אחרים.

בשנה השביעית לחורבן בית שני נפטר רבן יוחנן בן זכאי ורבי יהושע בן
חנניה נתמנה לאב בית דין במקומו. רבי יהושע הכתיר את רבי עקיבא

בתואר החכם. בית הועד, שהיה בימי רבן יוחנן בן זכאי בברור חיל, חזר ליבנה. ונאמר בתוספתא עדיות: "כשנכנסו חכמים לכרם ביבנה אמרו: עתידה שעה שיהא אדם מבקש דבר מדברי תורה ואינו מוצא; מדברי סופרים ואינו מוצא. ולא יהיה דבר מדברי תורה דומה לחברו. אמרו: נתחיל מהלל ושמאי". רבן יוחנן בן זכאי האדריכל הגדול של בנין נשמת ישראל התווה את הקו, נעץ קנה־צופים בשרטון החיים הלאומיים, השטים בזרמי המים הזידונים של ריב גויים וממלכות, והביע את חזונו הבהירה, שאין תקומה לישראל בים הזועף אלא במצודת התורה. עמו בעצה זו היו כל חבריו החכמים. שוב בדקו ומצאו, שאין המצודה ראויה לשמה, אלא אם כן היא עשויה מקשה אחת, ללא בקיעים וסדקים וללא פרצות. לפי שעה היו רק חמרים מפוזרים לבנין המצודה, אך קירותיה לא הוצבו עדיין. היו הלכות בודדות, שמועות מפוזרות, מדרשי־כתובים נפרדים, דעות וחילוקי־דעות, משנה לא היתה, הלכה פסוקה לא נמצאה. בימי הלל ושמאי התחילו בבירור ההלכות ובלקט הדינים, אולם העבודה נעשתה רק בחלקה. תחילה היתד. שרויה מחלוקת ממושכת בין בית הלל ובית שמאי. לאחר כך תכפו הצרות. עננים כבדים התקדרו בשמי ישראל. גברו הרדיפות והנגישות בארץ. המרד נסתיים בחורבן. רבן יוחנן בן זכאי הציל מידי אספסינוס את יבנה וחכמיה. זו היתה רק הצלה פורתא, ואף השקט שבא לאחר החורבן אינו אלא נופש זמני בטרם הסער, שעתיד היה להתחדש בכל שעה.

החכמים ניחשו את הבאות, לכן נזדרזו לבצר את חומת התורה, לברר את ההלכות, ללקט את השמועות, לצרף את מדרשי הכתובים, לחבר את המשנה, שלא תהיה התורה לשתי תורות ו"שלא יהיה דבר אחד סותר את חברו". מסתבר שרבי יהושע בן חנניה, שקירב את רבי עקיבא לתלמידו והעלה אותו למדריגת חכם הועד, נהג כך לפי שנתן עינו בו משכבר לציין את כוחו לתורה ואף קשר לו שבחים בפני רבו ר' אליעזר. רבי עקיבא, "אוצר בלום", שכוחו רב בבירור וניפוי, נעשה סדרן ראשי של ההלכות. הוא המשיך את מלאכת הלל, כשם שרבי יהודה הנשיא סיים את מלאכת רבי עקיבא בסידור המשנה ובעריכתה הסופית. על רבי עקיבא נאמר, ש"עשה את כל התורה טבעות־טבעות"; תלמידו רבי מאיר חברן לשלשלת ורבי יהודה הנשיא, תלמידו של רבי מאיר, חישל את השלשלת ויצק את גמר- צורתה. המלאכה נקראת על שם גומרה, אבל המשנה ממקורו של רבי עקיבא באה. בהיכלה של תורת ישראל נתייחדה לרבי עקיבא שכנות־כבוד להלל, כי הוא לא רק איזן וחיקר את ההלכות ועסק במדרשי המקראות שבתורה, אלא גם פירש את תיבות המקראות, מנה

את האותיות, היה דורש על כל תג שבאותיות תלי-תלין של הלכות. הלל נטה את הקו, ורבי עקיבא בנה את הגשר, לחבר תורה שבכתב ותורה שבעל פה לאחדים. לא זו אף זו, הוא עסק גם במיין ההלכות ובסיווגן, כגון שעשה אותן סיעות-סיעות: דיני אישות וממונות, הלכות דרך ארץ. פרקי שבת ויום טוב. ליד בני המין או הסוג האחד הציב מספרים, כגון ארבעה אבות נזיקין, ארבעים מלאכות חסר אחת האסורות בשבת, האשד. נקנית בשלוש דרכים וכיוצא באלו. המנין הוא סגולה לזכרון.

רבי עקיבא התהלך בענוה ועשה פסיעות קטנות וגם חבריו נהגו לצמצם את תחומו, כגון שאמרו לו: "עקיבא, מה לך אצל אגדה? כלך לך אצל נגעים ואהלות".

אף כשנתמנה הכם הועד נצטמצם, כנראה, רק בדלת אמות של הלכה, בסידור המשנה. בשנה התשיעית לחורבן עלה על כסא המלוכה ברומי טיטוס, המכונה בפי חכמי ישראל בשם טיטוס הרשע, ואילו בארצות הגויים התהלך לפניו השם מלך חסד. החליטו החכמים לשגר משלחת לרומא להשתדל בדבר ביטול גזירות רעות. לא מצאנו את רבי עקיבא בין חברי המשלחת. נסעו רבי אליעזר, רבי יהושע ורבן גמליאל. אולם לא יצאו שנים מועטות ורבי עקיבא נעשה שד"ר ותיק ומקובל לשובים יהודיים בארץ ובחוץ לארץ, בין ביחידות בין בצוותא עם יתר החכמים, כגון רבי אליעזר ורבי יהושע.

מכאן ואילך רבי עקיבא הוא הרוח החיה בכל מלאכות לחוץ לארץ והשפעתו על מהלך המאורעות והמעשים, הן בתחום המדיני והן ברשות התורה, גדלה והולכת. בדין הולם אותו מעכשיו התואר המעין המיטלטל. מסעותיו המרובים בארץ ובחוץ לארץ הם פליאה, שאיננו יכולים להולמה, אלא אם כן נמצא בהם סתרי-כוונות מלבד הטעמים המפורשים, שנשמכים להם. הנה מהלך רבי עקיבא בלויית רבי אליעזר ורבי יהושע "לעסק מגבת צדקה" ("ויקרא רבה"), והנה מסופר ב"פסחים" מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי עקיבא בספינה בחג הפסח. והנה מסופר ב"יבמות" קכ"א מפי רבן גמליאל "פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה אחת שנשברה, והייתי מצטער על תלמיד חכם שבה, ומי הוא רבי עקיבא". ושוב מסופר ב"בראשית רבה": "פעם אחת היה רבי עקיבא מהלך בדרך. הגיע למקום אחד. ביקש אכסניה ולא נתנו לו. אמר: 'כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא הכל לטובה/ הלך ולן בשדה. והיו עמו חמור ותרנגול ונר. בא אריה ואכל את החמור. בא חתול ואכל את התרנגול. בא רוח וכיבה את

הנר. בו בלילה באו גייסות ושבּו את בני העיר. אמר רבי עקיבא: ולא אמרתי לכם: 'כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא הכל לטובה'?"

רבי עקיבא מהלך בדרך. אנו מוצאים אותו רוב ימים בדרך. נוסע מן הותיקין. החמור, התרנגול והגור משלימים את דיוקן האיש, שהוא נע ונד תמיד וצידה לדרך עמו. הוא נסע, לפי המסופר: לערביא, לגליא, היינו, לצרפת, לגרמניה, לאפריקה, לכרכי הים, לקפודקיא, לנהרדעא שבבבל, לקפריסין. הנימוק לרוב מסעותיו ניתן בפי החכמים והוא, לעבר שם את השנה. אף מסופר עליו שנסע למדי לחפש שם שרידי עשרת השבטים. לימים, היינו, בשנת העשרים ושבע לחורבן, בערך, בימי נידבה קיסר, כשיצאה בפעם שניה משלחת חכמים מישראל לרומא, נמצא גם רבי עקיבא בין חבריה, יחד עם רבן גמליאל, רבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה המשנה לנשיא.

ימים יורונו בינה בטעמים הנעלמים למסעותיו המרובים. הוא לא רק אוצר בלום של חכמה, בררן ההלכות וסדרן המשניות, גבור חיל במלחמתה של תורה, כי אם גם מעיין המיטלטל להזרמת מי המרד העזים בישראל כנגד רומא צרתה. את המרד ראה מראש, חקרו, תיכנו, עשה לו אזנים גם בקרב יהודי התפוצות, עורר לבבות וקרא להתנדבות בנפש וברכוש. במשך שנים רבות הכשיר את הלבבות בסתר, ברמיזות ובלחישות, בקרב קהל תלמידיו ובתוך עדת החכמים המצומצמת, חברי הועד הקרובים לבית הנשיא רבן גמליאל. המטיף למרד כנגד אויב חזק ועצום הריהו כאילו קורא לכבשה להתקומם על הזאב. אגב, הגדרת ישראל ככבשה בין זאבים יצאה מפי אדריאנוס קיסר, אותו צורר רב-עצמה, שעמד אז וגזר שמד על ישראל — היינו, הוא מטיף למסירות נפש על קידוש השם. לפיכך מוצאים אנו בדרשותיו של רבי עקיבא הרבה רמזי-דרישות למסירות-נפש. שכן הוא כך דורש את הכתוב "בצאת ישראל ממצרים היתר. יהודה לקדשו", שיהודה היה ראשון לקדש את השם, ולכן זכה שהיה "ישראל ממשלותיו", שממנו יצאו מלכים לישראל.

רבי עקיבא הסמיך גאולה למסירות נפש, תקומת המלכות בישראל לקידוש השם.

זו תלויה בזו וזו תלויה בזה. שוב עמד ודרש: לא יצאו ישראל ממצרים רק על מנת שיקדשו את השם. "חנניה מישאל ועזריה אמרו הלל בשעה שקפצו לכבשן האש" ("פסחים", קי"ז).

פפוס בן יהודה, כשמצא לרבי עקיבא מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה, הזהירו ושאלו: "כלום אי אתה מתירא מפני המלכות?" רבים הזהירוהו אולם רבי עקיבא, המעיין המיטלטל, הוא מעיין המתגבר לגבורה ולמסירות נפש. הוא תמיד מוכן ומזומן. לפפוס אמר: "אתה פפוס שאומרים עליך חכם אתה אי אתה אלא טיפש". אותה שעה המשיך לו את המשל הנודע בשועל, הטורח לפתות את הדגים, שלא יברחו מפני הרשתות והמכמורות, שמביאים עליהם בני אדם, כי אם שיצאו אל היבשה. החזירו לו הדגים: "מה במקום חיותנו אנו מתיראים, במקום מיתתנו לא כל שכן".

רבי עקיבא לא נתיירא מפני המלכות. קנאת בית אלהים החרב אכלתו כאש. המעיין המיטלטל היה מעיין של אש. לכן יצא להפיח את רוח המרד בנודדיו הרבים בארץ ובמסעותיו המרובים בחוץ לארץ. מאז ואילך הוא נעשה עצם מעצמו של המרד, הסנה הבוהק של העם, לב האומה. עדיין אינו ראש הועד, אבל הוא ראש ללב האומה, נשמת המרד, סמל הטלטולים של ישראל. על ועד החכמים בתקופת השמד נאמר שהוא גלה עשר גלויות מירושלים ליבנה, מיבנה לאושא. מאושא ליבנה. מיבנה לאושא, מאושא לשפרעם, משפרעם לבית שערים, לצפורי, לטבריה. וברוב הגלויות של הועד גלה עמו גם רבי עקיבא.

ה. שער קידוש השם

"שהרי רבי עקיבא הכם גדול מחכמי משנה היה, והוא היה נושא-כליו של בן-כוזיבא המלך, והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח".

הרמב"ם. הלכות מלכים י"א, ג.

רבי עקיבא נתן את ידו למרד בר כוכבא, עשה לו נפשות רבות, הוציא את תלמידיו בצבאותיו, הלהיב את העם למלחמה באויבו הגדול והחזק, הוא מראשי העושים בהכנתה. אולם לא רק התלהבותו לקדש את הקרב על עוכרי-עמו היא הוכחה לגודל-רוחו ולרוחב-דעתו. יקר-סגולתו וגבורתו בכוחו לאלהיו ובקנאתו לקדושת ישראל. פעם "שאל בלצא את רבי עקיבא: מהיכן הרעש נעשה? אמר לו:

בשעה שהקדוש ברוך הוא מסתכל בבתי עבודה זרה ובאומות היאך הם נתונים בשקט ובשלחה וחוזר ורואה ביתו חרב ונתון בידיהם של ערלים, כביכול הוא מקנא ושואג ומיד השימים והארץ רועשים. וישראל מה עושה? |

כביכול הוא מגין עליהם" (בראשית רבה, פ' יתרו). רבי עקיבא על צער השכינה והרפת בית-חיינו הרעיש את עולמו של ישראל.

מלחמה הפורצת בכוחו של חוסן-אמונה בנצחון, אפילו היא מלחמת מצוד. להגנת החלשים מפני החזקים והמעטים מפני הרבים, אינה אלא מלחמה לשעתה. בין שאוכלים פירותיה לאלתר ולאחר זמן ובין שאין אוכלים אותם, אין בטחון שתהיה לה קרן קיימת לזמנים ארוכים, כי יתייחד לה מקום בכתב הנצח של האומה. הואיל ואגודתה על ארץ נוסדה עשויה חבילתה להתפרד כשהארץ מוט תמוט וכל קניניה הגשמיים יפלו שבי בידי הצר הזר. סימנים יש, שבר-כובבא יצא בראש-צבאותיו למלחמה ארצית מעין זו, לכן לא היתד. דעת רוב החכמים נוחה הימנו. בראש מתנגדיו עמד, כנראה, דודו רבי אלעזר ד, מודעי, שנהרג בבעיטת רגלו בו. אולם רבי עקיבא רק את ידו נתן למלחמתו הארצית של המפקד בר כוכבא, אך לבו בער בזעם קדוש והוא לנשמת האומה ציוה לערוך את הקרב. ביסוד מרדו הונחה הקדושה בחינת יסוד עולם ויסוד אדם. זה עיקר חידושו של רבי עקיבא במשנת היהדות, שעשה אותו לדמות ד, תלפיות לכל הדורות בישראל. אין הוא מופיע בעיני האומה כאחד מדיוקנאותיה הקדושים, כי אם כאבי אבות הקדושים מעתה ועד עולם ומעולם ועד עולם. הוא, לדברי האגדה, נועד מראש ומקדם לקדש את השם. כשעלה משה למרום ואמר: "רבונו של עולם, הראני שכרו. אמר לו: חזור לאחורייך. חזר לאחוריו וראה ששוקלין את בשרו במקולין. אמר לפניו: רבונו של עולם, זו תורה וזו שכרה! אמר לו: שתוק, כך עלה במחשבה לפני" (מנחות, כ"ט). הגענו לפרק קידוש השם, שהשתיקה יפה לו, בו אין דין ואין חשבון, אין טעם ונימוק, בתוכו גנוזים רזי עולף ותעלומות כל חי. קרבן תמים. קרבן שהוא כולו יפה ומום אין בו. וזהו מן הדברים שאין מהרהרים אחריהם. רבי עקיבא הרה והגה משנת קידוש השם בסתר-רוחו. כל ימיו היו מעיניו בה. "ובשעה שהוציאוהו להריגה זמן קריאת שמע היה. והיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל". "אמרו לו תלמידיו: רבינו, עד כאן?" "אמר להם: כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה "ובכל נפשך" ואפילו הוא נוטל את נשמתך. אמרתי: מתי יבוא לידי ואקיימו. ועכשיו שבא לידי לא אקיימו"1

קידוש השם הוא רעיונו הגנוז. במלה רעיון יש משום המעטת הדמות של שקיקה זו שבנפש, העמוקה לאין שיעור מן הרעיון העולה במחשבה. היא כוסף וצמאון לזה, כליון הנפש להשתפך למקור החיים. רבי עקיבא ראוי להיחשב בדין כאבי אבות מקדשי השם בישראל. ולא שהיה ראשון להם בפועל. קדמו לו רבים בתולדות עמנו. אך הוא ראשון הרה והגה את רעיון קידוש השם בחינת הוד ויסוד שבנצח. הוא עטפו בניבים דוהרים-דולקים

והפיח רוח חיים בחזיון המיתה, הלביש את מסירות הנפש כתנות אור וקידם אותה בששון ובשמחה. וכך פתח את השער לגן עדן של קידוש השם בשיר תהלה לישירים.

כשם שאין להרהר אחרי הסגולה של קידוש השם, כי היא בחינת סוד היוצר ליצוריו, כך אין להביאה בכור התבונה להסמיק אליה טעמים ונימוקים. רוח היא באנוש, בן־רשף בנשמה משלהבת העליונה. אין אנו יכולים ואיננו רשאים להיזקק גם בפרשת רבי עקיבא לדברים שהם מכבשונה של נפש. אולם האגדה פעמים נכנסת גם לפינות הנסתרות, מציצה לשם מן החרכים, וממנה נקלטים להשגתנו רמזים כל שהם. האגדה חמדה לה את רבי עקיבא לדרוש כל האכין והרקין שבפרקי־חיו, כשם שהוא דרש את האכין והרקין שבתורה, וזרעה זעיר שם וזעיר שם אגלי־אורה במסתרי־רוחו.

רבי עקיבא נולד בשעה שאינה שעה, בשעה של פירוד בין המערכות שבעולם של מעלה ובעולם של מטה. וכך הוא חי במזל של פירוד. ריב האיתנים פלח גם את נפשו. רוחו היתד. אש לוחטת, אך החיים נראו לו בחזות המים. הכתוב "אבנים שחקו מים" הכניסו לרשות התורה. מכאן ואילך הוא רואה את כל מחזות הבריאה בראי המים. בראשית ברא אלהים את השמים, שעינם כעין המים. המים קדמו לכל. וכמה שנאמר "ורוח אלהים מרחפת על פני המים". רוח אלהים רחפה על פני המים גם בעת שהארץ היתד. תוהו ובוהו וחושך על פני תהום. לאחר כך הבדיל הקדוש ברוך הוא במאמר פיו בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע. הוי אומר: עמודי העולם, הנצבים בין מים למים, תלויים במאמרו של יוצר העולם. הקיום הוא נס. רבי עקיבא, שראה הכל באספקלריה של מים, השיב גם לפפוס בן יהודה על השאלה "עקיבא, למה אתה מקהיל קהילות לתורה, וכי אי אתה מתיירא מפני מלכות?" תשובה מן המים.

התורה היא מים. המים מקור החיים. לב רבי עקיבא בער באש. בנפשו התחולל ריב האיתנים. הוא נולד במזל פירוד. אין לך אדם שאין לו שעה, שכל שעות־חיו מהלכות אחריה וטבועות בחותמה. אך שעות חיו מפורדות היו. כל שנותיו נע ונד כקנה בתוך המים בחיפוש אחרי נקודת התבערה שלו, אחרי השעה הראשונה שלו, שאבדה לו. ארבעים שנה מחיו הוא כדג הזה המונח ביבשה, תלוש ממקור החיים. השעה הראשונה שלו היתד. מעוות לא יוכל לתקן. לא זכה לגירסא דינקותא, למד על לוח מחוק. רבות דמעות זלגו מעיניו על תקלה ראשונה של חיו, שלא תהיה לה עוד תקנה עולמית. לא בכדי מסופר עליו: "רבי עקיבא היה יושב ובוכה

בשבת. אמרו לו תלמידיו: רבנו, למדתנו וקראת לשבת עונג. אמר להם: זה עונג שלי". תענוג לו מן הבכי. ואיזהו הבכי הגורם תענוג? הרי אומר: הבכי על אבידה שאינה חוזרת ושאין לה תמורה. רבי עקיבא בכה על האי שופרא של נעורים שעברה עליו ללא תורה וללא קדושת החיים. בנעוריו שעברו עליו לבטלה ראה שורש הפירוד, שלחך כאש צורבת את כל עמל-חיו. רוב חבריו חלקו עליו בהלכה. אף מתלמידיו לא רווה נחת. "אמרו: שנים עשר אלף זוגות תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרם, וכולם מתו בחייו ובפרק אחד בין פסח לעצרת, מפגי שלא נהגו כבוד זה בזה". צמאה נפשו לאחדות, לשעה האחת המבריחה את כלל השעות, לחיי-שעה המקפלים בתוכם חיי-עולם. לכן דחק את הקץ. אילו זכה שציון תשוב ותכונן ובית המקדש ייבנה וישראל ישוב וישכון לבטח, היה זה אות ומופת, כי יש אשר מצהרים יקום חלד לעם, ודין יחיד בעם כדין העם. לעת התקומה הלא תקום שנית השעה האחת, הגדולה, הראשונה, המתנוססת לעד מעולם ועד עולם.

רבי עקיבא האמין בביאתו של המשיח במהרה בקרוב ובבנינו של בית המקדש בזמן הזה. הרבה הלכות שנה על יסוד מדרשי הכתובים, שענין הקרבנות עתיד להתחדש בדורו. הוא קשר כתרים לתיבות שבפסוקים, דרש את הכתוב "אם תקריב מנחה", שהמלה אם, שהוראתה היא תנאי, משמשת כאן במקום כאשר, לאמר: כאשר ייבנה בית המקדש תקריב מנחה, כי המנחה חובה היא ולא רשות. ומשמע הכתוב כך הוא: כשיגיע הזמן ובית המקדש ייבנה תקריבו מנחה. וכן יצא ודרש: "מתחילת ברייתו של עולם צפה הקדוש ברוך הוא בית המקדש בנוי, חרב ובנוי". אף הורה רבי עקיבא: "כשם ששמירת שבת לעולם, כך מוראת המקדש לעולם". "עקיבא, אמר לו יוחנן בן תורתא, יעלו עשבים בלחייך ואין משיח בן דוד בא". אך רבי עקיבא האמין באמונה שלימה בביאת המשיח במהרה בקרוב. ואף התקין תפילה בהגדה של פסח, הלא היא: "כן יגיענו לרגלים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך" "ושם נאכל מן הזבחים ומן הפסחים אשר הגיע דמם על קיר מזבחך לרצון".

כשלוש המרד וחורבן ביתר החריבו את שעתו הגדולה של רבי עקיבא, עקרו את השעה האחת, שעת גאולת רוחו ופדות נפשו ממצוקת הקדומים. לא היה לו שיור אלא קדושת הקרבן אשר יביאהו בנפשו. הוא דחק את הקץ, קץ ישיבתו בבית-חמרו. הנה, הנה, העלוהו לגרדום, קרבן עולה. לא קמה לו השעה הראשונה, אך חזון האחדות האחרונה קם ונהיה. "היה מאריך באחד עד שיצאה נשמתו באחד". "יצאה בת קול ואמרה: אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד". "יצאה בת קול ואמרה לו: אשריך רבי

עקיבא, שאתה מזומן לחיי העולם הבא". נפתח לפניו שער קידוש השם ודרכו נכנס "לאחד".

הלב אומר, שבחזיון קידוש השם, שרבי עקיבא הרה והגה אותו רבות בשנים, נשקף אליו חזון הדביקות בחי העולמים ותכלית השליטות, כי הנפש בצאתה לרצונה ממסגרותיה תצא גם מפלגותיה ותגיע לשעה האחת הגדולה בה נקנה עולמה עד תום, כל קרע בה יתאחד. וכל פגם בה יטוהר; בקריאת ה"אחד" תשתאג מתוכה שוועת-זעמה כנגד דדון-רשעים ובהשתפכותה אל חיק בוראה יתרחש החג של משנה לידתה והיא טהורה ומרוחצה מראשית ועד אחרית. או אז תאמר שלום שלום לקרוב ולרחוק, לאשר היו לפניו ולאשר יהיו עד עת קץ, כל חטא ומשוגה יסולחו. ואף היא תאושר בשעה האחת ההיא, שעת הרת עולמה וב"אחד" תשיג בחינת מעולם ועד עולם, עליונים ותחתונים יעשו עמה שלום.

הדבר אשר אליו נכספה אף כלתה נפשו של אותו צדיק הנה הוא בא. יצאה בת קול ואמרה "אשריך רבי עקיבא". פעמיים יצאה בת קול ואמרה "אשריך". אשרי פעמיים. כל מקום שנאמר אשרי הוא חוזר ונשנה.

"כשהיה רבי עקיבא חבוש בבית האסורים והגיע ערב יום הכיפורים נפטר ממנו תלמידו ומשמשו ר' יהושע הגרסי והלך לביתו. בא אליהו, זכור לטוב, ועמד על פתח ביתו... מיד הלכו שניהם לבית האסורים ומצאו שר בית הסוהר ישן... השכיבו את ר' עקיבא על המיטה ויצאו... והיו מוליכים אותו כל הלילה עד שהגיעו לאנטיפטרס של קצרה... ונפתחה מערה לפניהם וראו שם כסא וספסל ושולחן ומנורה, והשכיבו את ר' עקיבא על המיטה ויצאו. כיוון שיצאו נסתמה המערה ודלק הנר במנורה. וכשראה אליהו כך פתח ואמר: אשריכם צדיקים ואשריכם עמלי-תורה, ואשריכם יראי-אלהים, שגגוז וטמון לכם ומשומר לכם מקום בגן-עדן לעתיד לבוא. אשריך ר' עקיבא, שנמצא לך מלון-ערב בשעת מיתתך".

בזכות רבי עקיבא ירד אשרי לעולמם של צדיקים. הוא שפתח לפניהם את השער למלון-ערב בעולם הזה, כי הוא גילה להם רז זה של קידוש השם בחינת שמחה, דביקות והשלמת הנפש, בחינת ריפוי לתחלואי העולם ולמדוי הנשמה, בחינת שירה ושוועה, זעם ופיצוי, בכי ופיוס, פרישה ודביקות.

פעם אחת "היה ר' מאיר יושב ודורש בבית המדרש בטבריה והיה אלישע רבו מטייל בשוק... הפסיק דרשתו ויצא אליו. אמר לו אלישע: מה היית דורש חיום ו אמר לו: "וה' ברך את אחרית איוב מראשיתו". אמר לו: ומה

אמרת בו 1 אמר לו: "ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה", שכפל לו את ממונו. אמר לו: חבל על האובדים ואינם נמצאים. עקיבא רבד לא היד. אומר כך. אלא "וה' ברך את אחרית איוב מראשיתו" בזכות מצוות ומעשים טובים שהיו בידו מראשיתו. אמר לו: מה היית דורש שוב 1 אמר לו: "טוב אחרית דבר מראשיתו". אמר לו: ומה אמרת בו? אמר לו: יש לך אדם, שעשה סחורה בנערותו והפסיד, בזקנותו ונשתכר. דבר אחר, יש לך אדם, שלמד תורה בנערותו ושכחה, בזקנותו וקימה. אמר לו: חבל על האובדים ואינם נמצאים. עקיבא רבך לא היה דורש כך, אלא "טוב אחרית דבר מראשיתו", בזמן שהוא טוב מראשיתו" (קהלת רבה, ז', י"ח). רבי עקיבא כשדרש את הכתובים בעיני אחרית וראשית על עצמו דרש. הוא באותו צער שריו, שהפסיד את נעוריו ללא תקנה. תמה הוא: וכי יש אחרית שגיאה למי שראשיתו מצערה כל כך 1

אולם אותה שעה, שיצאה מפיו קריאת ה"אחד", נתאחה בקרבו הקרע שבין ראשיתו לאחריתו, כל שהיה וכל שיהיה נתלכדו למסכת אחת. במנורת חיו נדלק נר התמיד. רבי עקיבא נצטרף לכלל חבריו ונתייחד בקהל מרנן ורבנן מבראשית. עולמו שמלמטה נעשה מכון כלפי עולמו של מעלה. אף בזכרון כל הדורות מישראל הוא חי וקיים בשני העולמות הערוכים ומתוקנים זה כנגד זה מששת ימי בראשית ועד אחרית הימים.

י. ארבעה שנכנסו לפרדס או בין מים למים

ואלו הם: בן עזאי ובן זומא, אלישע בן אבויה ורבי עקיבא. אמר להם רבי עקיבא: כשאתם מגיעים אצל אבני שיש טהור — אל תאמרו: מים מים! משום שנאמר: "דובר שקרים לא יכון לנגד עיני". בן עזאי הציץ ומת. עליו הכתוב אומר: "יקר בעיני ה' המותח לחסידיו". בן זומא הציץ ונפגע, ועליו הכתוב אומר: "דבש מצאת אכול דייך פן תשבענו והקאותו". אחר קצץ בנטיעות. רבי עקיבא יצא בשלום, ועליו הכתוב אומר: "משכני אחרך נרוצה" (חגיגה, י"ד).

רבי עקיבא הגיע לתורה בנתיב המים. באותה שעה, שעמד על פי הברר בלוד וראה את חקיקתם באבן, ראה פלאי מעשי בראשית, המתחדשים בכל עת ובכל שעה, בראי המים. בראשית ברא אלהים את השמים, שהם אש ומים. וכמה שנאמר: "ורוח אלהים מרחפת על פני המים". גם כשהארץ היתד. תהו ובהו וחושך על פני תהום השכין הבורא את שכינתו על המים. לאחר כך הבדיל הקדוש ברוך הוא בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע.

המים הם מקור ההבדלה; ההבדלה היא אם התבונה! המתינות היא דרך לבינה. המים מורים את נתיב העיון, שהוא מתון-מתון, בחיבור ובחיסור, בקישור פרט לפרט ובחרזות ענין לענין. רבי עקיבא קושר כתרים לאותיות, דורש על כל קוץ וקוץ תלית-תלים ומחבר קו לקו ותג לתג. כיוון שראה הכל באספקלריה של מים, השיב גם לפפוס בן יהודה על שאלתו "למה אתה מקהיל קהילות לתורה וכי אי אתה מתיירא מפני מלכותי?" במשל הדגים, שהשועל בא לפתותם לעזוב את המים מקום-חיותם.

נמשלה התורה למים. וכלום אין היא גם אם לזהות? אולם המים נראו לו כנקודה התיכונה והאש בתבנית עיגול המקיף אותה. המים הם היסוד; האש — הוד. המים מעשי-יצירה; האש — מעשי-מרכבה. לעולם אנו רואים את רבי עקיבא מתון-מתון, זקן היושב בישיבה. הוא היה אומר: "לא כל הקופץ משתבח". הוא לא חצב להבות. ולא כן בן עזאי תלמידו, ש"היה יושב ודורש והאש מלהטת סביבותיו". "אמרו לו: שמא בסתרי מרכבה אתה עוסק? אמר להם: לא, אלא מחריז אני דברי תורה לנביאים ונביאים לכתובים ודברי תורה שמחים כיום נתינתם". והתורה ניתנה באש, בקולות וברקים.

נחלקו הרב והתלמיד. רבי עקיבא אומר: בריאה — מים! מעשי-מרכבה — אש. ואילו בן עזאי תלמידו גורס: הכל אש. אש על גבי אש.

אמר אלישע בן אבויה: "אבויה אבא מגדולי ירושלים היה. כשבא למהלני קרא לכל גדולי ירושלים וקרא לרבי אליעזר ולרבי יהושע עמהם... ישבו והתחילו בתורה ומן התורה לנביאים ומן הנביאים לכתובים, וירדה אש מן השמים והקיפה אותם. אמר להם אבויה: רבותי, מה באתם לשרוף את ביתי עלי? אמרו לו: חם ושלום, אלא יושבים היינו וחורזים בדברי תורה... והיתר. האש מלחכת אותם כלחיתם מסיני... והיו הדברים שמחים כנתינתם מסיני, ועיקר נתינתם מסיני לא היתד. אלא באש, שנאמר "וההר בוער באש עד לב השמים".

אלישע בן אבויה השמיע כאן דיבורים, שנאמרו על ידי בן עזאי כמעט מלה במלה. הוא, חברו של רבי עקיבא, ובן עזאי התלמיד, נתיצבו, שלא כרבי עקיבא, ליד "ההר הבוער באש עד לב השמים".

בן עזאי ובן זומא שני רעים שאינם נפרדים, בחייהם ובמותם לא נפרדו. שניהם תלמידי רבי עקיבא. שניהם לא גרסו עלמא הדין. לא נשאו נשים לפי שנפשם חשקה בתורה. הם לא חרזו במתינות פרט לפרט וענין לענין,

כי אם נשרפו בלהט החשק לסתרי-תורה, לרזין דרזין. אף על פי שכן עזאי אמר פעם על רבי עקיבא רבו "כל חכמי ישראל דומים עלי כקליפת השום, חוץ מן הקרח הזה" היו הוא ובן זומא חבור חולקים הרבה על רבם הן בהלכה והן באגדה. הם חלקו עליו בענין שהוא עיקר: העולם יסודו מאש או ממים. המחלוקת בעיקר שבעולם היתד. גם פלוגתא בדרך שבתלמוד תורה.

רבי עקיבא הזהיר את אלישע חברו ואת בן עזאי ובן זומא תלמידיו: כשאתם מגיעים אל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים. רצה לומר, כשהנכם נכנסים לתוך סוגית הבריאה אל תערבבו שני סוגי המים; ראוי להבדיל בין מים עליונים למים תחתונים. הוו מתונים בעיון. ההבדלה היא מקור העיון. עיון מחייב התבוננות, מתינות, צלילות הדעת. אל תהיו בהולים על רוחכם. כשם שהעולם תלוי על בלימה שבין מים למים, כך כל עולם המחשבה פורח באויר הרז והפלא. יש דברים שאין המוח תופסם. אולם רבי עקיבא לבדו יצא בשלום. אחר קיצץ בנטיעות. לא הבדיל, אלא הפריד, פורר, הקדיח וקלקל. בן עזאי הציץ ומת. בן-זומא הציץ ונפגע. ויש אומרים, ששניהם דעתם נטרפה עליהם.

הרב הזהיר ולא עלה בידו להצילם מן הסכנה. רבי עקיבא הרבה תורה לימד, הרבה חדריר, רבות פעל, אך מימיו לא שיחקה לו השעה לראות ברכה במעשי-ידיו. "שנים עשר אלף זוגות תלמידים היו לו וכולם מתו בחייו ובפרק אחד, עד שבא אצל רבותינו שבדרום ולימד תורה לרבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע. אמר להם: ראשונים לא מתו אלא מפני שהיתה עינם צרה זה לזה. תנו דעתכם שלא תעשו כמעשיהם". הוא הזהיר גם את בן זומא ובן עזאי ולא עלתה בידו. בן זומא לא נשמע לו, לפי שכבר יצא פעם והורה: "כל שנטרפה דעתו מפני חכמתו סימן יפה לו וכל שלקה בגופו מפני חכמתו סימן יפה לו". לבו ניחש את הבלהה, אך לא נחרד ולא נרתע. לאחר שנכנסו שני הרעים לפרדס פתחו גם כן בדרוש על הכתוב "קול ה' על המים", ואף בשעת דרושם על המים היתד, אש מלהטת מסביבם. הם עשו דרכם בסופת-אש.

כשהגיע רבי עקיבא לעיון בתורת המידות נתן שוב דעתו על פרשת המים. "שנים שהיו מהלכים בדרך וביד אחד מהם קיתון של מים, אם שותים שניהם מתים, ואם שותה אחד מהם מגיע לישוב". נחלקו חכמים. בן פטורא, שיצק מים על-יד חכמי יוון, אומר: "מוטב שישתו שניהם וימותו". אולם רבי עקיבא הורה: "וחי אחיך עמך — חיין קודמים לחיי חברך". הוא לא חצב להבות; היה מתון בדיון. כך הורה רבי עקיבא להלכה לאחרים ולא

לעצמו. ו"שנו רבותינו: מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים והיה רבי יהושע הגרמי משרתו. בכל יום ויום היו מכניסים לו מים במידה. יום אחד מצאו שומר בית האסורים. אמר לו: מפני־מה היום מימך מרובים ? שמא לחתור בית האסורים אתה צריך ? שפך חציים והניח חציים. כשבא אצל רבי עקיבא, אמר לו: יהושע, אי אתה יודע שזקן אני וחיי תלויים בחייך, ולמה שהית כל כך זסח לו כל אותו המאורע, שהשומר עיכב אותו. אמר לו: תן לי מים שאטול ידי. אמר: לשתות אין מגיעים, ליטול ידיים מגיעים 1 אמר לו: ומה אעשה 1 מוטב שאמות מיתת עצמי ולא אעבור על דעת חברי" (עירובין, כ"א). כיוון שהענין נגע לגופו לא היה חושש לפיקוח נפש של עצמו וביטל דעתו מפני דעת חבריו. לא אמר: קודמים חיי לנטילת ידיים.

מעשי אמהות סימן לבנות. שנים עשרה שנה ישבה רחל בת כלבא שבוע והיתה מצפה לעקיבא. אף בתו של רבי עקיבא ישבה שנים עשרה שנה והיתה מצפה לבן עזאי בחיר־לבה שישאנה לאשה. בן עזאי סירב: נפשו חשקה בתורה. פעם אחת בלילה ישב בן עזאי ועסק בתורה ובת רבי עקיבא עמדה ליד החלון מבחוץ. "אמר לה בן עזאי: בתי, הביאי לי מים לשתיה. הביאה לו קיתון של מים. כיוון שהביאה את הקיתון שכח את צמאונו והתחיל לדרוש על הכתוב "מי מדד בשעלו מים" והיה דורש במעשי־מרכבה עד שעלה השחר. כשהנצה החמה שאלה בן עזאי: בתי, וכי עמדת כאן כל הלילה ? אמרה לו: כן. אמר לה: לכי לבית אביך! געתה בבכי".

מעשה ברבי יהושע בן חנניה, שהיה מהלך בדרך ובן זומא בא לקראתו. שאל רבי יהושע בשלומו פעם ושתיים ולא השיבו. בשלישית השיבו בבהילות. אמר לו רבי יהושע: מאין פעמי מחשבותיך ? אמר לו בן־זומא: מעיין הייתי. אמר לו רבי יהושע: מעיד אני עלי שמים וארץ, שאיני זז מכאן עד שתודיעני מה הן מחשבותיך. אמר לו בן־זומא: "מסתכל הייתי במעשי בראשית ולא היו בין המים העליונים למים התחתונים אלא כמלוא טיפה, כעוף הזה שהוא מרפרף בכנפיו וכנפיו נוגעות ואינן נוגעות".

בן זומא לא השכיל להבדיל בין מים למים, לא התבונן בדרגות, לא נשתקט משום הפלא. הוא ראה עולם כעוף ונחרד. רבי יהושע רבו, שהכיר טיבו, אמר: הלך לו בן־זומא! לשון אחר: בן־זומא מבחוץ! כלומר, נטרפה דעתו.

לא היו ימים מעטים ובן זומא נפטר.

ראינו מעט מזער מהליכותיו של רבי עקיבא בהוויות עולם החולין ובהוויות עולם התורה. ראינוהו עומד ליד באר המים בלוד שקוע בעיון־מחשבה, בשאלו לנתיבו אל בית המדרש, מקום־חיותו של ישראל * ראינוהו בעלייתו בגרם המעלות. של הנהגת עמו; במסעותיו המרובים להפיץ את מעינות חכמתו; בחרון־אפו על רשעי־עולם; במאבקיו החזקים להרמת קרן האומה ועוז־משיחה; במשאו ובמתנו בדברי הלכה ובדברי אגדה; בכליו־נפשו לקידוש השם ובכיסופיו העזים לחלקו המזומן לו לעולם הבא בשעה האחת שתעשה ראשית ואחרית לחוברת אחת. אולם עדיין לא עמדנו אף במעט על טיבו של אותו חכם וצדיק לפי עיקרי דרכיו ומידותיו, לפי עצם תכונותיו, לפי יחסו אל הבריות בעסקי יום־יום ובחיי־שעה.

פליאה היא, שלא במידותיו בפסקי־הלכה ובהנהגה לאומית ומדינית, הן מידותיו בחיי־יום־יום ובדברים שבין אדם לחברו או בין אדם לאנשי־ביתו. מידותיו של רבי עקיבא בהלכה ובהנהגה הן דין, ואילו בדרך ארץ הן חסד ורחמים. מכאן גרם יקוב הדין את ההר ומכאן נהג לפנים משורת הדין והיה מעביר על מידותיו. הוא החמיר על הרעים והיה ותרן ורחמן לטובים. כשעמד ברשות הרבים וכשתסתכל במאורעות המדיניים של זמנו ראה מידה של חרון־אף מהלכת בעולם וניחש פורענות. כיוון שנצטמצם ברשות היחיד גרס, שמידה טובה גדושה ממידה של פורענות. בתחומם של חיי הציבור לא מצא שעה משחקת לו, אבל ביסודו שלו ראה את העולם באיצטגנינות של פנים שמחות.

"כשנהרגו רבי שמעון ורבי ישמעאל באה השמועה אצל רבי עקיבא, עמד וקרע בגדיו והגר שק. אמר להם לתלמידיו: "התקינו עצמכם לפורענות, שאילו טובה עתידה לבוא עלינו בדורנו לא היו מקבלים אותה אלא רבי שמעון ורבי ישמעאל) ועכשיו גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שפורענות גדולה עתידה לבוא לעולם". אולם כשמת רבי שמעון בנו ו"נתקבצו קהל גדול לקברו והספידוהו הספד גדול", עמד רבי עקיבא בפרידתם ממנו "על ספסל גדול" ואמר להם ברוב ענוותנותו: "אחינו בית ישראל, שמעו! אפילו בני חתן — מנוחם אני בשביל כבוד שעשיתם. לא שאני חכם — יש כאן חכמים ממגי; לא שאני עשיר — יש כאן עשירים ממני 1 אנשי־דרום מכירים את ר' עקיבא — אנשי־גליל מאין מכירים? האנשים מכירים את ר' עקיבא — הנשים והטף מאין מכירים? אם בשביל עקיבא באתם — כמה עקיבא בשוק! אלא יודע אני, שלא נצטערתי ובאתם אלא לשם מצוה ולכבוד תורה, וכך אמרתם 'תורת אלהים בלבו/ כל

שכן ששכרכם כפול". והפטיר רבי עקיבא האב, שמתו היה עוד מוטל לפניו: "מנוחם אני — לכו לבייתכם לשלום". האב השכול, משום כבוד הבריות, קיבל תנחומים.

מתוך הסתכלות בקוֹי־תכונתו, כפי שהם מתגלים בארחות־חיי ו בדברים שבינו לבין עצמו ובינו לבין קרוביו ומקורביו, הוא נראה לגו בעל מזג טוב ולב נרגש, גומל טוב ועושה צדקה בכל עת, אוהב הבריות ושמח בחלקו, נושא חן ונוהג בחסד, ותרן וסלחן. הוא חלק כבוד לבריות ואת אשתו כיבד יותר מגופו. בעצם ימי עניו ודחקותו, כשהוא ישן במתבן, סח לאשתו רחל בת כלבא שבוע: אלמלי היה בידי הייתי נותן לך ירושלים של זהב. ומעידים עליו החכמים, שאת מוצא־שפתיו שמר. לימים עשה לאשתו עיר של זהב. היא שמחת לבו והוא שואל תמיד בעצתה. וכשביקשו לעשותו פרנס על הציבור ונשאלה על ידו לדעתה, אמרה לו: "על מנת שתיכשל, על מנת שתתבזה". אשתו הצדקת, שהיתה גם טובת שכל, רמזה לו, שכל העמל עם הציבור סופו להיכשל ועשוי להתבזות, ואף על פי כן חייב אדם לעסוק בצרכי־ציבור. הוא סבר וקיבל. כשמת עליו בנו השני ובאו אצלו בני יהודה ובני הגליל לנחמו, שוב נמנע מלהטיל על אחרים את צערם ואמר, שמנוחם הוא, מאחר שבנו היה ממזכי הרבים. סימן טוב לבעל הנפש היפה, שהוא מסתיר את אבולתו ואינו מטיל את טרחה על זולתו.

טוב היה רבי עקיבא מבריותיו והרבה למד להאמין בטוב מפי רבו נחום איש גם זו, שהיה אומר תמיד "גם זו לטובה". סח רבי יהודה תלמידו: "כך היה מנהגו של רבי עקיבא, כשהיה מתפלל עם הציבור היה מקצר ועולה, מפני טורח הציבור! וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו — אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת". היה מחבב את הבריות ונזהר שלא לגרום להם טורח והיה מוקיר ילדים ושוקד להנעים להם ולשתפם בשמחות הגדולים, כפי ששנינו ב"פסחים" ק"ט: "אמרו עליו מימיו לא אמר הגיעה עת לעמוד בבית המדרש, חוץ מערבי פסחים וערב יום הכיפורים. בערבי פסחים — בשביל תינוקות, כדי שלא יישנו, וערב יום הכיפורים — כדי שיאכילו את בניהם". על אהבתו לתלמידיו אמרו חכמים את הכתוב "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבזו לו" — זהו רבי עקיבא באהבת תלמידיו. נודע לתהילת־עולם מאמרו "ואהבת לרעך כמוך" — זה כלל גדול בתורה. וכל כך היה אוהב האדם, שרגיל היה לומר: "חביב אדם שנברא בצלם". לא כל שכן שאהבת ישראל היתד. תקועה בלבו. ולכן זה דברו בפיו תמיד: "כל ישראל בני מלכים הם". "חביבים ישראל שנקראו בנים למקום". "חביבים ישראל שניתן להם כלי חמדה". "אשריכם ישראל, לפני מי אתם מיטהרים ומי מטהר אתכם? אביכם שבשמים". אין צורך לומר, שהיה

מקרב עניים ושוקד לטובתם. מעשה ברבי עקיבא שאמר לרבי טרפון, שהיה עשיר גדול: "רבי, רצונך שאקנה עבורך עיר אחת או שתיים 1 אמר לו: הן. נתן לו ארבעת אלפים דינרי זהב. נטלם רבי עקיבא וחילקם לעניים. לימים מצאו רבי טרפון ושאלו: היכן העיירות שקנית עבורי? הוציא רבי עקיבא ספר תהלים והראה לו את הכתוב "פיזר נתן לאביונים, צדקתו עומד לעד". עמד ר' טרפון ונשקו ואמר לו: רבי בחכמה ואלופי בדרך ארץ" ("כלה רבתי").

לכאורה נוטה רבי עקיבא לצער ולהרהורי־עצבות, אבל לבו שמח ונוהג הוא לגלות פנים שמחות גם בחזיונות־תוגה. בכניסתו לרומא במשלחת עם רבן גמליאל, רבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה, היו הם בוכים למראה המונו של כרך גדול זה, והוא שמח, באמרו: "מה לעוברי־רצונו כך, לעושי־רצונו על אחת כמה וכמה". וכן היה שמח כשראה שועל יוצא מקודש הקדשים, כי הוא כך אמר: "עכשיו שנתקיימה נבואת מיכה "בגללכם ציון שדה תיחרש" בוודאי תתקיים גם נבואת זכריה "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים" ("מכות", כ"ד). כשבאה אצלו אשתו של השר הרומאי טורנוסרופוס יפת התואר שחק ובכה. ואמר: "בכיתי על יופי זה שיבלה בארץ". ואמרו חכמים: "ומה ששחק לא פירש. והוא שחק, שצפה ברוח הקודש שעתידיה להתגייר ולהינשא לו" ("עבודה זרה", י').

אנו נמצאים למדים שתכונתו של רבי עקיבא היתד. רבת־אנפין וכמה רשיות ברוחו. דין ורחמים, שמחה ועצב, הגיון ורגש, חוברו בו יחדיו ונתהוו למזג טוב. הרבה ישב על מדוכתה של מגילת איוב לדרשה כמין חומר, כי אף הוא כאיוב נפגע מפורעניות קשות והיה מטופל בצרות צרורות. מזלו המר לו מאד, אך השכינה אצלה לו מנשיקות פיה, וכשנכנס לפרדס ו"מלאכי השרת ביקשו לדחפו אמר להם הקדוש ברוך הוא: הניחו לו לזקן זה, שראוי להשתמש בכבודי". אף קראו עליו את הכתוב "משכני אחרין נרוצה". גורלו כשל איוב, אך שרשו בשיר השירים. לכן מצאנו לרבי עקיבא שהיה מוקיר מאד את ספר שיר השירים — ואמר: "אין כל העולם כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישראל, שכל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קדשים" ("ידים", ג'). אף אמר: "אילמלא ניתנה תורה די היה לישראל בשיר השירים" ("מדרש זוטא", שיר השירים). הוא עצם הטוב, אך מזלו לא היה טוב. לכן אנו מוצאים דמעה ושחוק, שמחה ועצב, ממוזגים יחד בהגיונו ובחזיונו. וכעין סמל לכך אף אדם הראשון כשהגיע לדורו של רבי עקיבא שמח בתורתו ונתעצב במיתתו.

כאיש כן צוואתו. אותן המידות הממוזגות משתקפות גם בשבעת הדברים,

שציוה רבי עקיבא את יהושע בנו: "בני, אל תשב בגבהה של עיר ותשנה, ואל תדור בעיר שראשיה תלמידי חכמים, שטרודים בתורה ולא בצרכי ציבור, ואל תיכנס לביתך פתאום, כל שכן לבית חברך, ואל תמנע מנעלים מרגליך, שגנאי הוא לתלמיד חכם לילך יחף. השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצינה, עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, והוי משתדל עם אדם שהשעה משחקת לו" ("פסחים", קי"ב).

כצוואתו כן הוא: איש הכבוד, מזג נאה, תפארת אדם. כל ימיו השתוקק לשעה משחקת. לא זכה לה, אך זכה לכתר צדיק יסוד עולם. סתרו היה טוב, לכן כתרו טוב.

הסתכלו חכמי המסתורין בדיוקנו של רבי עקיבא וראוהו משובץ אבני־אורה, אבני־תורה, שכל נגוהות הרזים משתקפים בהן. יצאו ודרשו, שעקיבא הוא גלגול יעקב, כי אותיות שמו של זה כאותיות שמו של זה. רמז לכך צפון גם בכתוב בפרשה "וישלח", ל"ה, א': ויאמר אלהיט אל יעקב קום עלה בית אל — ראשי תיבות עקיבא. ואכן, מוצא אתה ברבי עקיבא הרבה דברים שנמצאו ביעקב אבינו. יעקב היה רועה צאן, אף עקיבא כך. אשת יעקב רחל, אף אשת עקיבא כך. יעקב גולל את האבן מעל הבאר, אף רבי עקיבא עלה לתורה כשעמד ליד הבאר וראה אבן ששחקו מים. ומה יעקב נאבק עם המלאך, אף קו חייו של רבי עקיבא התפתל במאבקים והקרב הוא שורש־נשמתו. יעקב תיקן תפילת ערבית, אף קלסטר־פניו של רבי עקיבא אפוף אור הנערב, אור העצבון, אור קודר. תמצא לומר: עצוב היה דבי עקיבא חם ושלווה, נפשו קן לצער ולמדה שחורה? ולא היא. הנשמות הממולאות בפז, המשובצות אבני־אורה, הזורחות מעולם ועד עולם, אינן משכן ליגון. משולות הן לתבל המשחקת לפני בוראה בכל עת. אף הן השמחה במעון תמיד. כל יקר־סגולה הוא אך שמח. לכן עמדו חכמי הרז ודרשו על רבי עקיבא את הכתוב אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה — סופי תיבות: עקיבא.

ה. מדרש רבי עקיבא

מתוך העיון וההתבוננות בפרקי רבי עקיבא, כפי שנכתבו על דפי התלמוד בהלכה ובאגדה, אנו מגיעים לכלל הבנה ברורה, שההלכה והאגדה אינן שתי רשויות נפרדות בספרו של ישראל ובדברי־ימיו, אלא הן ממלאות זו את זו ורומזות זו לזו. הרבה גופי־חיים ומקרי העתים מקופלים בשתיהן. פעמים סתומות באחת מתפרשות על ידי חברתה. אין שום יסוד לסברה, שמילי דאגדתא הן שיחות נאות בלבד. אדרבה, ככל שאיזו אגדה נראית לכאורה תמוהה ומופרכה מצד השכל, מוכח מתוכה סוד כמוס מקורות

הימים של בעלי האגדה, שנתקפל לתוכה. חכמי האגדה דברו על הרוב בשפת רמזים וסמלים כלפי מאורעות הזמן והשכילו את לשונם, מפאת מוראה של מלכות, להפליג את דבריהם הן מצד הזמן והן מבחינת המושכל. הוא הדין משתקפים ברוב התקנות ופסקי ההלכה של חכמי ישראל מוראיה של אותה מלכות. כל דברי החכמים הקדמונים וחידותם, שיחם ושיגם בהגיון ובחזיון, השקלא וטריא שלהם בחוק ובמשפט, רבים מן הפולמוסים בינם לבין עצמם, מעורים בתוך הפולמוס שבין ישראל לעמים, פולמוס שהיה כרוך בצרות מרובות ובמוראים גדולים, בגזירות קשות ובסכנת נפשות, בסכנת קיום האומה ממש. לפיכך רוב אגדות, ואף הלכות, טעונות עיון-לימוד גם כפרקים מדברי ימי ישראל. פרשת רבי עקיבא לא כל שכן שאינה מובנת כל צרכה אלא לאור המקרים והמעשים בדורו, דור השמד. מדרש רבי עקיבא בא ללמד על עצמו וגם על כלל חכמי ישראל במשאם ומתנם בהלכה ובאגדה.

רבי עקיבא קנאת בית ישראל אכלתו. פירוק עול מלכות רומא הרשעה היה חזונו והגיונו. הוא נשא בסתר ובגלוי את נם המרד. במשך שנים מרובות הכשיר את הלבבות למרד. רוב מסעותיו בארץ ובחוץ לארץ היו, כנראה, בשליחות המרד. הרבה מקראות שבתורה הוציא מכלל פשוטן, כדי לגלות בהם פנים של הטפה למרד. עיקרי חילוקי הדעות בינו לבין רוב החכמים נסבו על ציר זה. מוצאים אנו רבים מן החכמים שגערו בו ואמרו "מה לך, עקיבא, אצל אגדות? כלך לך אצל נגעים ואהלות" — וכל גערה מעין זו באה כדי להוציא מלבו את הנטיה להתגרות באוייב החזק ומפיו את רמזי-קריאתו למרד על יסוד דרשות הכתובים.

רבי עקיבא ורבי ישמעאל, החולקים תמיד בדברי הלכה, נחלקו גם כן ב"ילקוט שמעוני", תהלים, בפירוש הכתוב ב"ברכי נפשי": "עליהם עוף השמים ישכון". רבי עקיבא דרש אותו על עובדי אלילים, ש"הם מתכנסים על ישראל ומעבידים אותם כדי להרחיקם מן המצוות ומהקדוש ברוך הוא, אף על פי כן אין מניחים אותו" "ומייחדים שמו פעמיים בכל יום ואומרים שמע ישראל". אך רבי ישמעאל גער בו ואמר: "רבי עקיבא, כלה מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות". אלא כך הוא הפירוש: זה עוף, שהוא שוכן באילנות, שקילוסו של הקדוש ברוך הוא עולה מהם". אפילו את הפרק ק"ד שבתהלים, "ברכי נפשי", מזמור שיר לבורא ולפלאי-בריאיתו, הוציא רבי עקיבא מפשוטו ועשאו משל לכנסת ישראל, הנתונה בעולם כבתוך ים זועף, ו"זה הים גדול ורחב-ידיים, שם רמש ואין מספר חיות קטנות עם גדולות, שם אניות יהלכון, לוייתן זה יצרת לשחך בו". לוייתן זה הוא הנשר הרומאי, חיות קטנות עם גדולות הן שבעים האומות, שבעים

הזאבים, שהכבשה ישראל — כדברי אדרינוס הצורר, שרויה ביניהם. אולם הקדוש ברוך הוא "עושה מלאכיו רוחות" לשמור על ישראל. ואותם המלאכים, נרמז כאן בדרושו של רבי עקיבא, עומדים גם כן לשמור על ישראל בקומו למרוד בלויית הצורר.

כיוצא בכך גער רבי אלעזר בן עזריה ברבי עקיבא ב"סנהדרין ס"ז, על שום שדרש את הכתוב ב"שמות" ח' ו' "תעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים": "צפרדע אחת היתה ומלאה את כל ארץ מצרים". ואמר לו רבי אלעזר בן עזריה: עקיבא, מה לך אצל הגדה כלה מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות. צפרדע אחת היתה, שרקה להם והם באו".

אף בחילוקי־דרשות אלו גנוזים חילוקי־דעות בענין המרד כנגד רומא החזקה.

רבי עקיבא רמז שאפשר לקרוא את העם למרוד בנציב הרומאי, שאין הוא אלא צפרדע אחת. והשיב לו רבי אלעזר, שצפרדע אחת זו עתידה לשרוק ולכנס אליה את כל לגיונות רומא.

בשפת הרמזים של רבי עקיבא וחבריו תפסח מצרים מקום בראש.
כשנתכוונו

שציוה רבי עקיבא את יהושע בנו: "בני, אל תשב בגבהה של עיר ותשנה, ואל תדור בעיר שראשיה תלמידי חכמים, שטרודים בתורה ולא בצרכי ציבור, ואל תיכנס לביתך פתאום, כל שכן לבית חברך, ואל תמנע מנגלים מרגליך, שגנאי הוא לתלמיד חכם לילך יחף. השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצינה, עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, והוי משתדל עם אדם שהשעה משחקת לו" ("פסחים", קי"ב).

כצוואתו כן הוא: איש הכבוד, מזג נאה, תפארת אדם. כל ימיו השתוקק לשעה משחקת. לא זכה לה, אך זכה לכתר צדיק יסוד עולם. סתרו היה טוב, לכן כתרו טוב.

הסתכלו חכמי המסותורין בדיוקנו של רבי עקיבא וראוהו משובץ אבני־אורה, אבני־תורה, שכל נגוהות הרדים משתקפים בהן. יצאו ודרשו, שעקיבא הוא גלגול יעקב, כי אותיות שמו של זה כאותיות שמו של זה. רמז לכך צפון גם בכתוב בפרשה "וישלח", ל"ה, א': ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה בית אל — ראשי תיבות עקיבא. ואכן, מוצא אתה ברבי עקיבא הרבה דברים שנמצאו ביעקב אבינו. יעקב היה רועה צאן, אף עקיבא כך. אשת יעקב רחל, אף אשת עקיבא כך. יעקב גולל את האבן מעל הבאר, אף רבי עקיבא עלה לתורה כשעמד ליד הבאר וראה אבן ששחקו מים. ומה יעקב נאבק עם המלאך, אף קו חייו של רבי עקיבא התפתל במאבקים והקרב הוא שורש־נשמתו. יעקב תיקן תפילת ערבית, אף קלסטר־פניו של רבי עקיבא אפוף אור הנערב, אור העצבון, אור קודר. תמצא לומר: עצוב היה דבי עקיבא חס ושלום, נפשו קן לצער ולמרד. שחורה 1 ולא היא. הנשמות הממולאות בפז, המשובצות אבני־אורה, הזורחות מעולם ועד עולם, אינן משכן ליגון. משולות הן לתבל המשחקת לפני בוראה בכל עת. אף הן השמחה במעון תמיד. כל יקר־סגולה הוא אך שמח. לכן עמדו חכמי הרז ודרשו על רבי עקיבא את הכתוב אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה — סופי תיבות: עקיבא.

ח. מדרש רבי עקיבא

מתוך העיון וההתבוננות בפרקי רבי עקיבא, כפי שנכתבו על דפי התלמוד בהלכה ובאגדה, אנו מגיעים לכלל הבנה ברורה, שההלכה והאגדה אינן שתי רשויות נפרדות בספרו של ישראל ובדברי־ימיו, אלא הן ממלאות זו את זו ורומזות זו לזו. הרבה גופי־חיים ומקרי העתים מקופלים בשתייהן. פעמים סתומות באחת מתפרשות על ידי חברתה. אין שום יסוד לסברה, שמילי דאגדתא הן שיחות נאות בלבד. אדרבה, ככל שאיזו אגדה נראית

לכאורה תמוהה ומופרכה מצד השכל, מוכח מתוכה סוד כמוס מקורות הימים של בעלי האגדה, שנתקפל לתוכה. חכמי האגדה דברו על הרוב בשפת רמזים וסמלים כלפי מאורעות הזמן והשכילו את לשונם, מפאת מוראה של מלכות, להפליג את דבריהם הן מצד הזמן והן מבחינת המושכל. הוא הדין משתקפים ברוב התקנות ופסקי ההלכה של חכמי ישראל מוראיה של אותה מלכות. כל דברי החכמים הקדמונים וחירותם, שיחם ושיגם בהגיון ובחזיון, השקלא וטריא שלהם בחוק ובמשפט, רבים מן הפולמוסים בינם לבין עצמם, מעורים בתוך הפולמוס שבין ישראל לעמים, פולמוס שהיה כרוך בצרות מרובות ובמוראים גדולים, בגזירות קשות ובסכנת נפשות, בסכנת קיום האומה ממש. לפיכך רוב אגדות, ואף הלכות, טעונות עיון-לימוד גם כפרקים מדברי ימי ישראל. פרשת רבי עקיבא לא כל שכן שאינה מובנת כל צרכה אלא לאור המקרים והמעשים בדורו, דור השמד. מדרש רבי עקיבא בא ללמד על עצמו וגם על בלל חכמי ישראל במשאם ומתנם בהלכה ובאגדה.

רבי עקיבא קנאת בית ישראל אכלתו. פירוק עול מלכות רומא הרשעה היד,

חזונו והגיונו. הוא נשא בסתר ובגלוי את נם המרד. במשך שנים מרובות הכשיר את הלבבות למרד. רוב מסעותיו בארץ ובחוץ לארץ היו, כנראה, בשליחות המרד. הרבה מקראות שבתורה הוציא מכלל פשוטן, כדי לגלות בהם פנים של הטפה למרד. עיקרי חילוקי הדעות בינו לבין רוב החכמים נסבו על ציר זה. מוצאים אנו רבים מן החכמים שגערו בו ואמרו "מה לך, עקיבא, אצל אגדות? כלך לך אצל נגעים ואהלות" — וכל גערה מעין זו באה כדי להוציא מלבו את הנטיה להתגרות באוייב החזק ומפיו את רמזי-קריאתו למרד על יסוד דרשות הכתובים.

רבי עקיבא ורבי ישמעאל, החולקים תמיד בדברי הלכה, נחלקו גם כן ב"ילקוט שמעוני", תהלים, בפירוש הכתוב ב"ברכי נפשי": "עליהם עוף השמים ישכון". רבי עקיבא דרש אותו על עובדי אלילים, ש"הם מתכנסים על ישראל ומעבידים אותם כדי להרחיקם מן המצוות ומהקדוש ברוך הוא, אף על פי כן אין מניחים אותו" "ומייחדים שמו פעמיים בכל יום ואומרים שמע ישראל". אך רבי ישמעאל גער בו ואמר: "רבי עקיבא, כלה מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות". אלא כך הוא הפירוש: זה עוף, שהוא שוכן באילנות, שקילוסו של הקדוש ברוך הוא עולה מהם". אפילו את הפרק ק"ד שבתהלים, "ברכי נפשי", מזמור שיר לבורא ולפלאי-בריותו, הוציא רבי עקיבא מפשוטו ועשאו משל לכנסת ישראל, הנתונה בעולם

כבתוך ים זועף, ו"זה הים גדול ורחב־ידיים, שם רמש ואין מספר חיות קטנות עם גדולות, שם אניות יהלכון, לויתן זה יצרת לשחק בו". לויתן זה הוא הנשר הרומאי, חיות קטנות עם גדולות הן שבעים האומות, שבעים הזאבים, שהכבשה ישראל — כדברי אדרינוס הצורר, שרויה ביניהם. אולם הקדוש ברוך הוא "עושה מלאכיו רוחות" לשמור על ישראל. ואותם המלאכים, נרמז כאן בדרושו של רבי עקיבא, עומדים גם כן לשמור על ישראל בקומו למרוד בלויתן הצורר.

כיוצא בכך גער רבי אלעזר בן עזריה ברבי עקיבא ב"סנהדרין ס"ז, על שום שדרש את הכתוב ב"שמות" ח' ו"תעל הצפרדע ותכם את ארץ מצרים": "צפרדע אחת היתה ומלאה את כל ארץ מצרים". ואמר לו רבי אלעזר בן עזריה: עקיבא, מה לך אצל הגדה כלה מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות. צפרדע אחת היתה, שרקה להם והם באו".

אף בחילוק־דרשות אלו גנוזים חילוקי־דעות בענין המרד כנגד רומא החזקה.

רבי עקיבא רמז שאפשר לקרוא את העם למרוד בנציב הרומאי, שאין הוא אלא צפרדע אחת. והשיב לו רבי אלעזר, שצפרדע אחת זו עתידה לשרוק ולכנס אליה את כל לגיונות רומא.

בשפת הרמזים של רבי עקיבא וחבריו תפסה מצרים מקום בראש. כשנתכוונו כלפי רומא אמרו מצרים. ואילו רבי עקיבא את רוב רמזי־דרשותיו על המרד הסמיך לדוד, מלך הקוממיות, שהרחיב את גבולות ישראל. לפיכך נחלקו עליו חבריו גם כשדרש על שני הכסאות בשמים, הכתובים בספר "דניאל", ואמר: "אחד לחשם ואחד לדוד", אמר לו רבי יוסי הגלילי: "עקיבא, עד מתי אתה עושה שכינה חול 1 אלא אחד לדין ואחד לצדקה". רבי עקיבא קיבל את דרשתו של רבי יוסי על הכתוב, אולם שוב נזף בו רבי אלעזר בן עזריה ואמר לו: "עקיבא, מה לך אצל הגדה י כלך אצל נגעים ואהלות. אלא אחד לכסא ואחד לשרפרף" ("סנהדרין", ל"ח).

אף בהלכה מוצאים אנו לפעמים מחלוקת בין החכמים, שיסודה בהבדלי הזיקה לעיניים המדיניים, כגון בענין נוסח תפילת ההלל בפסח, שרבי טרפון הורה להודות רק על יציאת מצרים. ואילו רבי עקיבא פסק, שצריך לומר גם "יגיענו לרגלים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך ובחידוש בית המקדש". תפילה זו תיקן רבי עקיבא לאחר שרומא אסרה על היהודים את הישיבה בירושלים ואף את שמה

שינתה ל"איליא קפיטולינא". ביקשה רומא למחוק את זכר ירושלים. רבי עקיבא, שעמד בעיצומה של ההכנה למרד, הורה הלכה להתפלל לבנינה של ירושלים במהרה בקרוב.

שוועת הימים ההם, קול הדמים המרותחים של העם הנתון בצרה ובשביה, נשמעים מכל דיבור של רבי עקיבא בהלכה ובאגדה, בדרוש סתם ובמדרש הכתובים. כל עיוניו ומעיניו שקועים במגמה האחת, בהסרת צפרניה החדות של החיה הרומאית לשם הרמת קרנו של ישראל. אף לגבי התקיעה בקרן השופר בראש השנה בשעת תפילת המלכויות נחלקו דעותיהם של רבי עקיבא וחבריו. פעם אחת שמעו הרומאים תקיעת שופר בראש השנה. כסבורים היו שזו היא קריאה למרד. עמדו על המתפללים והרגום. התקינו החכמים לתקוע רק בזכרונות ולא במלכויות. ואילו רבי עקיבא אומר שתוקעים גם למלכויות. לא זו אף זו, הוא דרש כך את הכתוב ב"חגי", ב': "עוד אחת מעט היא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ... והרעשתי את כל הגויים, ובאו חמדת כל הגויים ומלאתי את הבית הזה כבוד" — "עוד אחת מעט היא, עוד מעט כבוד אתן לישראל, ואחרי כך יבוא המשיח". ולא נחה דעתו של רבי עקיבא עד שיצא והורה: לא ניתנו מצוות לישראל אלא לחיות בהן, שנאמר "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם". אין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש, חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים. במה דברים אמורים, שלא בשעת הגזירה, אבל בשעת הגזירה, אפילו מצוד. קלה שבקלות אדם נותן את נפשו עליה, שנאמר "ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל".

רבי עקיבא קיים מה שדרש. הוא הרים את נם המרד כנגד רומא, העמיד תלמידים הרבה, שקידשו בגופם את המלחמה ברומא והם הם שנים עשר אלף זוגות התלמידים שכולם מתו בפרק אחד, בין פסח לעצרת. הוא קידש את השם בגופו, ובגוף בנו, שנצטרף גם כן, לפי כל הסימנים, למורדים בביתר. דבר זה מרומז בהספד, שנשא על הספסל בבית הקברות על מות בנו וכך אמר: "מנוחם אני, שאילו היו לי שבעה בנים קברתיים. ולא שאדם רוצה לקבור את בניו, אלא יודע אני, שהוא בן עולם הבא, שזיכה את הרבים" (שמהות, ח').

בנו זיכה את הרבים בתוך שאר הרוגי ביתר.

גדול היה רבי עקיבא בתורה, גדול צה"ל תלמידים ובהנהגת העם, גדול באהבת ישראל ובשלהבת-תשוקתו לגאולת עמו ולבניו בית-מקדשו, אף גדול בשנאתו לצורריו, שהחריבו את יעקב ונוהו השמו, גדול בששון הקרב המפעימו ללבות אש המרד בלבבות ולפרוק עול מלכות הרשעה, גדול בעוז מפעלותיו לקידוש השם. אך הדעת נותנת, שגולת הכותרת של סגולותיו הנעלות היא תום-אמונתו בבורא העולם, שאת הכל עשה יפה בעתו, אין שכול וכשלון ואין נדחה בבריאתו. העולם הוא טוב — זהו כלל גדול במשנתו של רבי עקיבא. נחום איש גם זו רבו ייחד לעצמו את המידה גם זו לטובה ועשאה אספקלריה לכל הדברים והמעשים. כך דרכם של חכמים וצדיקים, שכל אחד מהם בורר לו מידה טובה אחת, בתוכה לבל יגרף בשטף המים הזדונים של החיים ההומים מסביב. אולם רבי עקיבא הוא לן, על פיה הוא דן, בה הוא רואה חזות הכל ובקרבה הוא חוסה כבמבצר-עוז, הגדיל מרבו נחום איש גם זו. הוא לא נסגר בתוך ארבע האמות של מידה אחת. אף הוא דרש הכל לטובה, אבל לא נתכנס כל-כולו לתוך אותה מידה עד כדי שלא לראות עוד אוון כל עיקר. רבי עקיבא לא התעלם מן הרע, אולם לבו התם והישר היה סמוך ובטוח, שהרע תכליתו הטוב ושבראשית היה הטוב. נמצא, שלא בא הרע אלא כדבר-בינים לזכות גם בו את הצדיקים, למרק את העוונות ולזכר את המידות. מתוך כך מתחייבת ממילא המלחמה ברע. העמידה במערכה עם הרע היא עמידה בנסיון זה, שלמענו נוצר האדם. הטוב היוצא מתוך כור המצרף של הרע מעלתו יתירה משל הטוב מעיקרו. האמונה בטוב, שאינה כרוכה דווקא בעיוורון לגבי מחזות האימים שבחיים, אלא, אדרבה, מזווגה עם פקחון-עינים להתבונן בעמל הרב הנעשה תחת השמש, שרשיה עמוקים יותר מאמונה תמימה לגמרי, שאין עמה ראייה וידיעה. זו היא אמונה שבמעמקים, הזנה ומפרנסת את שרשי הנפש. היא יסוד ויש בה הוד נורא.

אמונתו בטוב של רבי עקיבא היתר. מובלעה בעצמותו, נשתפכה לתוך כלל מעשיו והשתקפה בכל דיבוריו, הן בהלכה והן באגדה. האמונה בטוב היא חזיונו וגם הגיונו, מושכל ראשון ואף מורגש ראשון. "רבי עקיבא היה אומר: מה רבו מעשיך ה'. יש לך בריות גדולות בים ויש לך בריות גדולות ביבשה. שבים — אילמלי עולות ליבשה מיד מתות; שביבשה — אילמלי יורדות לים מיד מתות. יש לך בריות גדולות באור ויש לך בריות גדולות באויר... מקום חיותה של זו מקום מיתתה של זו... מה רבו מעשיך ה'" ("חולין", קכ"ז). צפה רבי עקיבא באיצטגנינותו

וראה, שרוח אלהים, רוח של סדר־עולמים ושלות השקט, מרחפת על פני הבריאה, ואף הוא שבתה עליו נפשו. אותו חכם סוער, העומד בתוך הגעש של הימים הטרופים ואף נתיב חייו האישיים מתעקם בנפתולי הצער וחיסורים, הוא בתוך־תוכו שלו ובוטח. שכינת השלום שורה מתחת למעטה הזעם הפרוש עליו. העולם הוא של אלהים — לכן כל דרכי העולם צדק ואמת ונתיבותיו שלום.

רבי עקיבא הולך לשיטתו זו גם בהלכה. "תנו רבנן: קודש הלולים לה../.. מכאן,

אמר רבי עקיבא, אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיברך". ובראש השנה ל"א. "בראשון מה היו אומרים ? לה' הארץ ומלואה — דברי רבי עקיבא". "מעשה שבא מין ואמר לרבי עקיבא: העולם הזה מי בראו ? אמר לו: הקדוש ברוך הוא. אמר לו: הראני דבר ברור. אמר לו: ומה אראך? למחר תבוא אלי. למחר בא אצלו. אמר לו רבי עקיבא: מה אתה לובש ? אמר לו: בגד. אמר לו: מי עשאו? אמר לו: האורג. אמר לו: איני מאמין לך. הראני דבר ברור. אמר לו: ומה אראך? ואין אתה יודע שהאורג עשאו? אמר לו: ואין אתה יודע שהקדוש ברוך הוא ברא את עולמו?".

ענה רבי עקיבא לאותו מקשן בתכלית הפשטות. יש תכלית הפשטות שהיא תכלית העמקות. אמונת המעמקים היא פשטות שבעמקות. הידיעה, החקירה, הן דרש ורמז. אך האמונה שאחרי הידיעה והחקירה, שהיא גם לפניהן, הריהי פשט. וכלום אין הפשט תכלית הדרש? במקום שהדרוש מצטרף ומזדכך עד לפשט מצטללת האמונה ומזדככת ונעשית אהבה. דם היסורים נעכר ונעשה חלב התענוג. מתוך אמונתו יצא רבי עקיבא והורה: "חביבים יסורים" ("סנהדרין", ק"א). וכן מצאנו אותו דורש בענין חזקיה ומנשה: "וכי עלתה על לב שחזקיה מלך יהודה לימד תורה לכל העולם כולו ולמנשה בנו לא לימד תורה ? אלא כל תלמוד שלימדו וכל עמל שעמל בו לא הועילו לו כלום, ולא העלהו למוטב אלא הימורים".

מה פליאה שאף בשעת צרה ויגון רבי עקיבא חזק ברוחו ואף בכאב לבו הוא שוחק? "כשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו. אמר להם: חימה עזה יש בעולם. התחילו הם בוכים ורבי עקיבא משחק. אמרו לו: מפני מה אתה שוחק? אמר להם: וכי מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: אפשר ספר תורה שרוי בצער ולא נבכה ? אמר להם: לכך אני משחק, שכל זמן שאני רואה רבי שאין יינו מחמיץ ואין פשתנו לוקה ואין שמנו מבאיש ואין דובשנו מדביש, אמרתי: שמא חס ושלום קבל רבי עולמו. ועכשיו שאני רואה רבי בצער — אני שמח" ("סנהדרין", ק"א). כיוצא בכך כשהיו "רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכים בדרך ושמעו קול המונה של רומי... התחילו בוכים ורבי עקיבא משחק". וכששאלוהו למה הוא משחק אמר: ואתם מפני מה אתם בוכים ? אמרו לו: "הגויים הללו

שמשתחווים לעצבים ומקטרים לאילים יושבים בטח והשקט, ואנו — בית הדום רגלי אלהינו שרוף באש ולא נבכה?" השיב להם: "לכך אני משחק. ומה לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה" ("מכות", כ"ד).

בשחוק שבתוך הבכי יחוד-סגולתו של רבי עקיבא. בכך הוא נפלה לגדלות מיתר חבריו החכמים. קדושה הדמעה; שבעתים קדושה הדמעה שזהורית של בת-שחוק משתקפת בתוכה. גדולה שלות הנפש; גדולה שבעתים השלוח היצוקה ביסוד הנפש שסביבה נסערה מאד.

סער בתוך שלוח — זהו יסוד-גאון לעולמים של רבי עקיבא. נשמתו תוכה רצוף אהבה, אמונה, דביקות כיסופים לאל חי, סערה שבשלוח השקט, היא אספקלריה לנשמת ישראל בכל הדורות. לכן זכה רבי עקיבא ונשתבץ כאבן-סגולה בכתרו של עמנו.

צדיק זה באמונתו חי ומת. באמונתו של צדיק זה חי עמנו.

אינה דומה אמונה לאמונה. יש אמונה מוצקה, אך קרה, בחינת אור קפאון, עיקרה שב ואל תעשה, צפיה באפם יד. ויש אמונה חמה, בת-חיל ורב-תמלילים. אמונה שלהבתית, אור-יקרות שלה מאיר ואף מחמם. כזו היתה אמונתו של רבי עקיבא. שהרי הוא כך דרש: "כשאתם מגיעים אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים" ("חגיגה", י"ד). אבני השיש הטהור לא נחזו לו בחינת מים קרים, אלא בתבנית אש לזהות.

ארבעה נכנסו בפרדס. בן עזאי הציץ ומת, בן זומא הציץ ונפגע, אחר קצץ בנטיעות. אך רבי עקיבא נכנס בשלום ויצא בשלום ("חגיגה", שם). לא קצץ חלילה בנטיעות, כי אם שתל עץ החיים בעמנו.